

أحاديث عشر ذي الحجة وأيام التشريق

أحكام وآداب

ويليها رسالة في

أحاديث شهر الله المحرم

تأليف:

د. عبد الله بن صالح الفوزان

ترجمها إلى اللغة الفلبينية - ماجنداناون:

الشيخ ذو القرنين صالح سرننتو

الشيخ عبد الغني حامد بوينج

راجع الترجمة:

الشيخ نورسامين جليل إبراهيم

MGA HADITH PANTAG SA SAPULO GAY KANU

DHUL-HIJJA NANDU AYYAM AT-TASHREEQ

MAKATUNDOG LUN NA:
MGA HADITH PANTAG SA ULANULAN NA

MUHARRAM

Inisulat ni:

Dr. Abdulla bin Salih Al-fawzan

اللغة الفلينية-الماجناو

MAGUINDANAON

Inimbasa Maguindanaon niya:

Shaykh Zulkarnain Salik Sarento
Shaykh Abdulgani Hamid Buing

Namuraja'ah ni:

Shaykh Norsamin Guialil Ebrahim

www.almarifahinstitute.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Katigan nu mimbasa Maguindanaon kanu nya a kitab

Langun u bantugan na lekanin a Allah, sekanin i Pedtiyagal kanu langun a inaden. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad, langun a mapya a galbekan na inipangenggatin, nandu langun a malat a galbekan na pinadsanggilan nin, lagkes den kanu mga pamilya nin, kanu mga sahabatin, taman kanu langun a minunut sa kanu panduwan nin.

Su kalabihan nu Allah na di pedtaman, u dikena sabap salkanin na dala man magaga enggula nu apya entayn a ulipen nin. Sabap santu na nasisita i di mapinda su kapanginshukur nu ulipen sa kanu Allah, kanu manot-matiwalu a limu nin. Kaped sa kanu masla a limu nu Allah, na upama ka sya mausal nu ulipen su waktu nin kanu katambing sa kanu kapayapat nu agama nu Allah, sa apya ngin i ukitin. Alhamdulillah, ka masla a banginshukuran kanu Allah, i isa menem a kitab a pembityala sa kanu antangan u agama Islam, i napasad nami semalin sa basa Maguinadanaon, pinagapas nami i malemu kasabutan nu entayn a matya lun, ka endu nin maseneb su ilmu a nadalem lun. Ya banya kitab na su kitab ni **Shaykh Dr. Abdullah bin Salih Al-fawzan** makipantag sa kanu mga hadith a mimbityala sa Dhul-Hijjah, *Ayyām At-tashreeq* nandu Muharram, yanin ingala sa basa Arab na:

أحاديث عشر ذي الحجة وأيام التشريق أحكام وآداب، ويلها رسالة في أحاديث شهر الله المحرم

Ya nami kinapamilya lun, na sabap kanu kakempet a kinambityala nin lun, kapyu nu kinatalitibin kanu bityala, nailay nami a masla i makangguna nin kanu Bangsamoro a galilini banuntut sa kanu agama, nandu sabap sa kanu kapulo na pangkatan ni Shaykh sa kinasabut kanu agama nu Allah.

Pedshukur-shukuran nami, su langun a nakadtabang salkami, magidsan i kinasabut sa kanu tidtu a unud a bityala nu kitab, su mga midtabang salkami sa basa Maguindanaon, su minatul semulat kanu nya a napasad nami, taman den kanu entayn i temabang sa kasampay nu nya a kitab sa kanu kadakelan nu Bangsamoro a malini mamatya pantag sa kanu agama.

Upama aden sya mailay nu a nasisita a kaumbayan, na malinawag abenal kanu pamusungan nami i katalima nami lun, isamay nubu sya kanu nya a email nami: *Translation.maguindanaon@gmail.com*

Bangenin nami kanu Allah sa makambaraguna su nya a napasad nami, nandu masampay nami su balasin lu sa gay a mawli, taman den sa kanu entayn i makabatya lun. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Shaykh Zulkarnain Salik Sarento
Shaykh Abdulgani Hamid Buing

Napasad i kinasulat lun kanu:

Ika-20 sa kanu Dhul-Qa'adah, Lagun a 1441H/2020G.

Sa Al-madinah Al-munawwarah, K.S.A

LUDSUWAN

Langun u bantugan na lekanin a Allah atagin a inipangalimwanin kanu mga ulipenin su mga timpu a galimudan nu mga galbekan a mapia, ka endu nin maampun su mga kadusan nilan, nandu endu nin kadsisinggumanan su mga limu nin kanilan, tinawpikan nu Allah su entayn i nagkahanda nin sa kapamakut kanu mga simba nandu kadsanggila kanu inisapal, nandu inilusakin su entayn i nagkahanda nin sabap sa kinadyan-dyangan ku mga kasuguwan nandu kinasupakin lun.

Bamantugen ko su Allah nandu pedsukuran ko, tinalutupin salkitanu su agama, nandu sinampulna nin salkitanu su mga limu nin, nandu ya nin naswatan a pagagaman tanu na su agama Islam, nandu inisugu nin salkitanu su mga galbekan a mapia, nandu tinawpikan tanu nin kanu kanggulalan lun, mawli na pidtatalamanan nin intuba sa mga pahala.

Nandu pedsaksyan ko i saben-sabenal a dala salakaw a wagib a simban ya tabya na su Allah a isa-isa nin bu dala tumpukin, nandu pedsaksyan ko i saben-sabenal a su Nabi Muhammad ﷺ na ulipenin nandu sinugu nin, nanget salkanin su salawat nandu su sagyahatra, lagkes den kanu pamilya nin apeg u mga sahabatin nandu langun den u nangungunutan sa kanilan sa mapia taman sa gay a mawli.

Kaginaka maytu:

Na su nyaba a kitab na napadalem lun i mga bityala a makempet makipantag kanu mga hukuman nandu mga palangayan sya kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah apeg u *ayyām At-tashreeq* (gay a ika 11,12,13 kanu Dhul-hijjah), yako kinasulat sa nya na endu ko makapayag su ma'na nu mga hadith a linimud ko kanu nyaba a pembityalan, sa mana bun su ukit a kinapayag ko kanu mga hadith pantag kanu kapebpuasa, yako antu kahanda, na endu kaadenan su mga imam nu masgit sa kitab a makadet a batyan nilan uman ulyana Asr sya kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah, -mana su nalayaman nu mga imam nami- kagina su

kapembatya sa ulyan a katawag sa bang sa Eisha na aden den kitabin a binidtuwan sa: *Majalis ash-r Dhill Hijjah* nandu salakaw pan lu a kitab.

Ya ko gapaginagkay kanu imam u masgit na ludsuwatin den matya su nyaba a risalah unan u di pan pakaludep su Dhul-hijjah sa mga duwa-gay ka endu ma-atul sa mapia su mga hadith nandu asal a dili mabinasa su kinadtutundugin.

Inisulat ko bun sya kanu ulyan u nyaba i risalah a pababa makipantag kanu mga hadith sya kanu ulan-ulan u Muharram (*Ahadith Shahrillah Al-muharram*), labi lawan su mga hadith pantag kanu kabpuasa sa 'ashura' nandu su mga hukumanin.

Bangenin ko kanu Allah i baluynin su nya a risalah na ikhlas salkanin, nandu ikasupeg salkanin lu sa surga, nandu makambalaguna kanu langun u simulat lun atawka minatya lun atawka namakikineg lun, saben-sabenal su Allah na masupeg nandu banalima kanu mga pangeni nu ulipenin, su salawat nandu su sagyahatra na nanget kanu nabi tanu a si Muhammad ﷺ taman sya kanu pamilya nin nandu mga tagepeda nin.

Inisulat ni:

Abdullah bin Saleh Al-fawzan

16/12/1423H.

Kalbihan nu sapulo gay kanu Dhul-hijjah

Apeg u galbekan a mapya sya ba

عن ابن عباس - رضي الله عنهما - عن النبي ﷺ قال: **(ما من أيام العمل الصالح فيمن أحب إلى الله منه في هذه الأيام العشر)**، قالوا: ولا الجهاد في سبيل الله! قال: **(ولا الجهاد في سبيل الله، إلا رجل خرج بنفسه وماله ولم يرجع من ذلك شيء)** أخرجه البخاري وأبو داود والترمذي وابن ماجه وأحمد.

Nakabpun kani ibn Abbas - nasuwatan nu Allah silan duwa -, nakabpun kanu Nabi Muhammad ﷺ, yanin pidtalu: **((Daden salakaw a mga gay, a su galbekan a mapya lu ba na labi lawan a gaswatan nu Allah [yatabya] na nyaba paganayan a sapulo gay [nu Dhul-hijjah]))**, Ya nilan nadtalu: Apya su kanjihad sa lalan ku Allah! Ya tigu Nabi: **((Uway, apya su kanjihad sa lalan ku Allah, ya bu tabya na su mama a ininjihadin su ginawa nin apeg u tamukin sa dala den nakambalingan santuba))** Napanudtul niya Al-bukharie, Abu Dawuud, At-tirmidhie, Ibn Majah nandu Ahmad⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu sa kalbihan u paganayan a sapulo gay nu Dhul-hijjah kumin kanu salakaw a mga gay, kagina su Nabi Muhammad ﷺ na pidsaksyanin i saben-sabenal na nyadenba i pinaka mapya a mga gay sya sa dunya, nandu inisekatin su kanggalbek sa mapya sya kanu nyaba a mga gay.

(1) Al-bukharie (2/457), Abu Dawuud (7/103), At-tirmidhie (3/463), Ibn Majah (1/550) nandu Ahmad (3/298). Nyaba a lapal na kani At-tirmidhie.

Nandu pakatutulu bun su nya a hadith sa su langun u galbekan a mapya kanu nyaba a gay na labi-lawan a gasuwatan nu Allah kumin kanu mga salakaw a gay, namba na pakatutulu sa kalbihan u kanggalbek sa mapya syaba nandu kasela nu pahala nin, nandu pakatutulu bun sa su langun u galbekan a mapya syaba na tanan gatakep su pahala nin.

وعن ابن عباس رضي الله عنهما، عن النبي ﷺ قال: **(ما من عمل أزكى عند الله عز وجل، ولا أعظم أجرا من خير يعمله في العشر الأضحى)** قيل: **ولا الجهاد في سبيل الله؟** قال: **(ولا الجهاد في سبيل الله – عز وجل- إلا رجل خرج بنفسه وماله فلم يرجع من ذلك شيء)** رواه الدارمي بإسناد حسن.

Nakabpun kani ibn Abbas - nasuwatan nu Allah silan duwa -, nakabpun kanu Nabi Muhammad ﷺ, pidtalu nin: **((Daden galbekan a lawan i kapyang nin nandu kasla na pahala nin lu kanu Allah sa kanu mapya a manggalbek nu taw sya kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah))** Nakaida: Apya su kanjihad sa lalan ku Allah? Yanin pidtalu: **((Uway, apya su kanjihad sa lalan ku Allah, ya bu tabya na su mama a ininjihadin su ginawa nin apeg u tamukin mawli na dala den makambalingan santubu))**. Napanudtul ni Ad-dārimie sa *isnād a hasan*⁽¹⁾.

Saben-sabenal su kasawt kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah na masla a limu nu Allah kanu ulipenin, kagina galimud lu ba su madakel a simba a makadtabang kanu taw sa kasampay nin kanu pahala nandu kapamakutin lun sabap kanu tawpik u Allah, na ya wagib kanu muslim na enggedam-gedamenin su nyaba a limu, nandu tatapenin tumadem su kasla nu pahala nu galbekan syaba, nandu pamakutanin su nyaba a mga kutika, nandu ilabi nin su nyaba a mga gay kanu salakaw lun sa kapakadakelin kanu simba, kagina entuba i papalangayan u mga

(1) Sunan Ad-darimie (1/358), ilay ka i kitab a *((Irwa' al-ghalil))* (3/398).

salaf u nyaba a ummah, mana su kinadtalu ni Abu Usman An-nahdie (rahimahullah) sa tigin : (ya kaaden nu mga salaf na pedsele-selan nilan su telu timan a sapulo gay: su sapulo gay a kulimpusan nu Ramadhan, nandu su sapulo gay a paganayan nu Dhul-hijjah, nandu su sapulo gay a paganayan nu Muharram)⁽¹⁾.

Madakel i mga galbekan nandu mga simba a mapya sya kanu nyaba a mga gay, kaped lun i nya:

1. Su kapakadakel kanu mga sambayang a sunnat, nandu su kapanadeka, nandu langun den u mga galbekan a mapya, mana su kabpipya kanu dwa a lukes, nandu su kakalimu kanu mga pagali, nandu su kadtawbat, nandu su kadtinidtuwan ulyan u kadtawbat, nandu su salakaw pan lu.
2. Su kapakalibpes tumadem ku Allah, nandu su ka-takbīr, nandu su kabatya sa Qur'an.
3. Su kabpuasa, labi den su ika-siyaw kanu Dhul-hijjah, dalem ka dala daleel nin a talatantu, uged na isa bun kanu mga galbekan a mapia a inisekat u Nabi Muhammad ﷺ i kabpuasa lun, sabap lu na su kinabaluy nin a sunnat na sya nakandut kanu mga daleel a langkum.
4. Su kagkagi nandu kapagumrah, ka dwa timan banya na kaped kanu mga mapia a galbekan, mawma bun i kambityala lun *inshā-Allah*.
5. Su kapagapas nandu dili kadtalipenda sa kasumbali sa qurban (*Ud'hiyah*), sabap kanu kasela nu pahala nin lu kanu Allah.

Ya Allah! Paimaman kami nengka ebpun kanu kinalalayun nami edtalipenda, tawpiki kami nengka sa kapagadil unan a di kami pan paka-endud salka, rizki kami nengka sa kapamakut enggalbek sa mapia sya kanu mga kutika madaya, nandu itutulu nengka salkami panun i kambaraguna kanu mga timpu a galimudan nu mga galbekan a mapya. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

(1) *Latā'if al-ma'ārif* (P: 39). Si Abu Usman An-nahdie na nalabit ni *Al-hāfizh* i uyag-uyagin sa kitabin a ((*Tah'dhib at-tah'dhib*)) (6/249), sya sekanin nawafat sa kanu kulimpusan nu ika-isa a century.

Su mga nasisita a kadsanggilan sya kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah kanu entayn i nakagkahanda sumumbali sa qurban

عن أم سلمة رضي الله عنها أن النبي ﷺ قال: (إذا رأيتم هلال ذي الحجة وأراد أحدكم أن يضحي فليمسك عن شعره وأظفاره حتى يضحي) وفي رواية: (فلا يمس من شعره وبشرته شيئاً) أخرجه مسلم.

Nakabpun kani Umm Salamah -nasuwatan nu Allah sekanin-saben-sabenal su Nabi Muhammad ﷺ na pidtalu nin: **((Pabila ka makaludep den su ulan-ulan u Dhul-hijjah na su nakagkahanda sumumbali sa qurban (ud'hiyah) na di nin muna tebpedan su bukin apeg u kanuku nin taman a dipan makasumbali))**. Sya kanu kaped a *riwāyah*: **((Na dili nin kulangan su bukin apeg u lanitanin apya pan paidu bu))**. Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu sa pabili ka lumudep den su paganayan a sapulo gay nu Dhul-hijjah na su taw a nakagkahanda sumumbali sa qurban na di mapakay a kulanganin sa apya paydu su bukin nandu su kanuku nin nandu su lanitanin taman a di pan pakasumbali, uged na umengka madakel i *ud'hiyah* nin na ulyan a kasumbali sa satiman na mapakay den a kulanganin su bukin atawka kanuku nin atawka lanitanin.

Su entuba a mga inisapal na ya pinaka mapayag kanu kadtalu nu mga ulama na iniharam, kagina namba i kaasalan nu langun u inisapal na haram, na umengka edtibaban nu taw i kakulangin lun na wagib salkanin i makadtawbat nandu makapangeni sa lila lu kanu Allah, uged na nawpakat su mga ulama sa dala gapamayadanin (*Fidyah*), nandu di intu makabinasa kanu qurban nin.

(1) Muslim (1977).

Su entuba a inisapal na talatantu bu kanu kigkwan kanu qurban, sabap kanu kinadtulu nu Nabi Muhammad ﷺ: ((**Su nakagkahanda sumumbali sa qurban**)), sabap lu na di galangkum nu entuba a inisapal su kaluma nu kigkwan kanu qurban, apeg u mga wata nin, apya pan paamungenin silan kanu balas nu entu a qurban.

Entayn i nasaligan atawka napanutuman sa kasumbali para kanu salakaw salkanin, na kena haram salkanin i kakwa nin kanu bukin atawka kanuku nin atawka lanitanin, kagina su entu a qurban na dikena bun lekanin.

Entayn i natebpedanin su bukin atawka kanuku nin sya kanu paganayan u Dhul-hijjah sabap sa dala makagkahanda egqurban, mawli na matekaw nakagkahanda, na telenanin insigida i kakulangin kanu bukin apeg u kanuku nin.

Entayn i makanasisita sa kaawa nin kanu entuba a inisapal, sabap sa makagkaid salkanin umengka di nin yawa, upama na nakisi su kunukunin, atawka napalyan sya kanu lawasin a aden bukin, na gapakayan salkanin i kaawa nin lun, kagina su pedsumbali sa qurban na danin pamon kalawani i kapulu nu taw a *muhrim* (pedtunay sa hajj atawka umrah) a pinamakay salkanin i katabungaw nin kanu bukin upama ka midsakit atawka aden pakasikut sya kanu ulu nin, ya nilan bu kambida na su *muhrim* na wagib lekanin i makapamayad (*fidyah*), na su pedsumbali sa qurban na di den pakapamayad (*fidyah*).

Di gapakayan kanu babay i isaligin sa salakaw su qurban nin, sa yanin kahanda na endu nin katebpedan su bukin -mana su sabut u kaped a mga babay-, kagina su entu a kinasapal na talantu bu kanu kigkwan sa qurban, pagidsan pan i inisaligin sa salakaw atawka dala, na su nasaligan sumumbali na di galangkum nu entu a inisapal.

Gapakayan kanu mama apeg u babay i gagasan nilan su buk nilan sya kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah, kagina su Nabi Muhammad ﷺ na ya nin inisapal na su katebped lun, sarta na apya su *muhrim* na gapakay bun salkanin i kagagasin kanu bukin.

Entayn i nakagkahanda sumumbali sa *ud'hiyah* mawli na nakagkahanda manem egkagi, na diden mapakay a tebpedanin su bukin atawka kanukunin sa endaw den i kangguniyatin (*ihram*) lumudep kanu galbekan nu hajj, kagina sunnat bu intu umengka nasisita, tuba i sabapin sa ya dayt a makalabi na su katagak lun, uged na umengka ya nin kinagkagi na *mutamatti'* (bagumrah muna tupan ka pegkagi) na nasisita katebpedanin su bukin ulyan a kapasadin magumrah, kagina isa intu a galbekan sya kanu hajj a *tamattu'*, saka maytubun a nasisita katebpedanin su bukin ulyan a kaluntalin kanu *jamrat al-'aqabah* sya kanu gay nu eid.

Ya Allah! Ipagawida kami nengka sa kanu kapya nengka, parihala kami nengka sabap kanu limu nengka apeg u kabangampun nengka, di kami nengka bagungena kanu mga mapya sabap kanu mga kadusan nami, nandu di kami nengka ipedtangka kanu mga limu nengka sabap kanu mga katilan nami, nandu lilay kami nengka apeg u mga lukes nami taman den kanu langun u mga muslim. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Su kinawagib kanu hajj nandu su kasambut lun enggalbek

عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أن النبي ﷺ قال: (بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان). أخرجه البخاري ومسلم.

Nakabpun kani Abdullah bin Umar –nasuwatan nu Allah silan duwa- saben-sabenal su Nabi Muhammad ﷺ na pidtalu nin: ((Pimbalay su agama Islam sa lima timan: Su kadsaksi sa dala wagib a simban ya tabya na su Allah nandu saben-sabenal a su Nabi Muhammad na sinugu nu Allah, nandu su katindeg kanu sambayang, nandu su kaenggay sa zakat, nandu su kapanihadji, nandu su kabpuasa kanu ulan-ulan u **Ramadan**)). Napanudtul ni Al-bukharie nandu Muslim⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu sa su kapanihadji na isa kanu tumideng u agama Islam, nandu pakatutulu sa palyugat su kapanihadji kanu taw a pakagaga, pidtalu nu Allahu Ta'āla:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: 9٧]

“Inibpalyugat u Allah kanu mga taw su kapanihadji kanu langun u pakagaga a nawagiban, na entayn i mungkir [kanu entu a kinabpalyugat] na saben-sabenal a su Allah na da nasisita nin [lun apeg u kagi nin taman den] kanu langun u pinamaluy nin”.

Ped kanu kalbihan nu Allah nandu limu nin nandu kanipakalemu nin na su kinabpalyugatin kanu hajj sa makaisa bu, yanin daleel na su kinadtalu nu Nabi

(1) Al-bukharie (8), Muslim (16).

Muhammad ﷺ: **((Su kagkagi na inibpalyugat sa makaisa bu, na entayn i egkagi pan edsaluman na sunnat den))** Napanudtul nu *As'hāb as-sunan* tabya bu kani At-tirmidhie, nandu su isnadin na *sahīh*⁽¹⁾.

Wagib kanu muslim i kasambutin egkagi umengka matalutupin su mga sharat, nandu dala salkanin su pamakasapal/pamaka-ungen, kagina su manusya na dinin gatawan u ngin i makasugat lun a maka-ungen lun sa kanu kagkagi.

Nandu nalabit bun i nakabpun kani ibn Abbas a nakabpun kani Al-fad'l, atawka nakabpun kani Al-fad'l a nakabpun kani ibn Abbas, pidtalu nin: Pidtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Sambut kanu egkagi -sa faradhu-, kagina di nu katawan u ngin i mamakatingguma salkanu))**. Napanudtul ni Ahmad⁽²⁾.

Madakel bun i mga hadith a pakatutulu sa palyugat su kasambut egkagi sa faradhu, dalem ka aden bityala kanu sanad nu entuba a mga hadith, uged na sabap kanu kadakelin apeg u kinambibida nu nawkitanin, na pakatutulu sa su kasambut egkagi na wagib, nandu aden bun mga ayatan sa Qur'an a pakabagel lun, mana su kinadtalu nu Allahu Ta'āla:

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾ [آل عمران: ١٣٣]

“Enggagan kanu [enggalbek sa simba] ka endu nu masampay su kabangampun nu Allah nandu su kasurgan nin a yanin balawagan na mana langit nandu lupa”

Nandu su kinadtalu nin:

﴿فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ﴾ [البقرة: ١٤٨]

“Egkukuya kanu ku mga galbekan a mapya”

Wagib kanu muslim a mama nandu babay, i kasambut nilan enggulalan kanu nyaba a rukun, umengka makagaga den silan, nandu wagib bun kanu mga

(1) Abu Dawuud (1721), An-nasa'ie (5/111), Ibn Majah (2886), Ahmad (5/331), nakabpun sa hadith ni ibn Abbas –nasuwatan nu Allah silan duwa-, nya a hadith na *Sahīh*, yanin asl na sya sa *Sahīh Muslim* (1337) ebpun sa hadith ni Abu Hurayrah ؓ.

(2) Ahmad (1/314), Hadith a Hasan sya kani Al-banie sa kitabin a *“Irwā al-ghalīl”* (4/168). Ilay kabun i kitab a *“Adwā al-bayān”* (5/115) .

lukes apeg u mga nangasaligan a pamakagaga i kapagkagi nilan kanu inisalig kanilan, mana su mga wata nilan pagidsan i babay atawka mama, nandu salakaw pan kanilan, ya nin daleel na su kalangkuman u hadith nu Nabi Muhammad ﷺ sa tigin: **((Uman i isa salkanu na sinanganan, na makasumalya kanu uma i isa su inisangan lun))** Nawpakata ni Al-bukharie nandu si Muslim⁽¹⁾.

Gailut su kinawagib ku mga lukes sa kapagkagi nilan kanu wata nilan a babay unan a dipan pakagkaluma, sabap sa entuba i malemu nandu malwag, dikena mana u makagkaluma den su babay, kagina mapakay sa egkagingay nandu makapasusu nandu makatyakap sa wata, nandu salakaw pan santu a mamakaungen salkanin kanu kagkagi nin.

Di mapakay kanu mama i sapalanin si kaluma nin kanu hajj a paradhu, kagina su agama Islam i mibpalyugat santu, ya pan dayt kanu mama a pakagaga na tabanganin si kaluma nin sa kagkagi nin, labi lawan su entayn i bagu pan i kinakawing lun, kagina su mga nasisita nin na malemu pan, aden antu na kaanutanin si kaluma nin, atawka sugutanin su suled ni kaluma nin atawka isa kanu mga mahramin sa madtagedepda ni kaluma nin sa kagkagi, na ulyan a kaganat ni kaluma nin na wagib salkanin i katyakapin kanu mga wata nilan apeg u walay nilan, ka sabap santu ba na pembalasan sekanin nu Allah.

Ya Allah! Paimaman kami nengka ebpon kanu katalipenda, paingat kami nengka sa kapamakut kanu mga galbekan a mapya sya kanu kutika a malwag, tawpiki kami nengka kanu makagkapyia salkami, ilindung kami nengka kanu mga kadusan nami apeg u mga kawagan nami, syaka usala su edsuku-sukwan nami kanu paginugut salka, nandu baluy kami nengka a banutulu a natutulu, dikena banadin a nangatadin. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

(1) Al-bukharie (853), Muslim (1829).

Kalbihan u kagkagi nandu su sipat u taw a pegkagi

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: (من حج فلم يرفث ولم يفسق رجع من ذنوبه كيوم ولدته أمه) أخرجه البخاري ومسلم، وفي لفظ لمسلم: (من أتى هذا البيت فلم يرفث ولم يفسق رجع كما ولدته أمه).

Nakabpun kani Abu hurayrah رضي الله عنه, pidtalu nin: Nakineg ko su Rasulullah صلى الله عليه وسلم a pidtalu nin: ((Entayn i migkagi a dala edtalampasa nandu dala enggalbek sa supak kanu Allah, na muli sekanin a dala den kadusan nin sa mana bagu inimbata ni ina nin)) Napanudtul ni Al-bukharie nandu si Muslim. Sya sa lapal ni Muslim na: ((Entayn i mangay kanu nyaba a walay (Ka'bah) a dala edtalampasa nandu dala enggalbek sa supak kanu Allah, na muli a mana bagu inimbata ni ina nin))⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu kanu kalbihan u kagkagi nandu su kasela nu pahala nin lu kanu Allah, nandu umengka muli den na egkalimpyu nandu masuti kanu mga kadusan nandu mga maledsik, sa mana su kinambata lun ni ina nin, uged na ya nin kasampay santuba na umengka makanggulalanin su dwa timan anya:

Ika isa: Su kinadtalu nu Nabi Muhammad صلى الله عليه وسلم sa (فلم يرفث) sa (ف) na didapan, *mudhāri'* na (رَفَثَ), ya ma'na na (الرَّفَثُ) na: Kandalabit kanu kambaragyuma nandu su mga ludswanin, sa magidsan i apya endaw den malabit

(1) Al-bukharie (1449), Muslim (1350).

atawka sya kanu makineg ni kaluma nin, asal bu a manggula nin atawka ma-akes sin si kaluma nin sa aden lun i shahwah.

Ika duwa: Kinadtalu nin sa: (ولم يفسق), ya maitu na dala makanggalbek sa supak kanu Allah, kuyug den lu ba su mga galbekan a inisapal kanu taw a *muhrim*, pidtalu nu Allahu Ta'āla:

﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ [البقرة: ١٩٧]

“Entayn i limudep sa galbekan nu hajj na inisapal salkanin i kadtalampasa [kagkudi nin kani kaluma nin apeg u kanggula nin kanu mga ludsuwatin apeg u kadtagabityala lun] nandu inisapal bun salkanin su kanggalbekin sa supak kanu Allah, nandu su kandalawana [a sya pebpawang sa kandilipungeta endu kapagukag] sya kanu timpu a kapegkagi”

Yanin ma'na na entayn i nabpalyugatan su ginawa nin sa kagkagi taman sa naludswatin, na nasisita na madsela-sela nin syaba su mga tanda nu agama Islam, nandu telenanin su langun u mamaka-awa ku katumpung u simba kanu Allah nandu su pananangul kanu *baytullah alharām*, sa dinin egkudin si kalumanin, nandu di enggalbek sa supak, nandu di magukag atawka endalawana sa dala bun kataganin, kagina suntuba na gaawa nin su kahanda kanu kapegkagi, ya maytu na su kapangalimbaban kanu Allahu Ta'āla nandu su kapakadakel kanu katadem lun nandu su kapangeni-ngeni lun.

Na ya wagib kanu mga bamegkagi lu kanu *baytullah alharām* na kapamikalan nilan su kanggulalan kanu mga sabapan a kasampay kanu kabangampun nu Allah a inibpasadin, sa edtinidtuwan silan kanu kabaginugut kanu Allah, nandu parihalan nilan su kapegkagi nilan kanu langun u inisapal kanilan, pagidsan su kagkudi kanu kaluma, atawka kanggalbek sa supak, atawka ka kandilipungeta nandu kapagukag, nandu edsanggilan nilan bun sa tidtu su mga galbekan a supak a belemu-lemun bu nu mga taw i kapenggula nilan lun sa timpu saguna, kagina su entuba na andang den a inisapal nu Allah kanu langun u kutika, uged na tinumpungin edsaluman su kinasapalin lun sya kanu timpu a kapegkagi sabap kanu kabarabahagyan nin a kutika, dalpa nandu kasuguwan nu Allah, kagina su taw a pegkagi na endaw den i kangguniyatin lumudep kanu galbekan u kapegkagi na nasisita den salkanin i pangabunganin su mga inisapal lun, mawli

na maguman pon i kapangabungin umengka makaludep den lu sa *haram*, labi lawan i kapangilut u kapangabungin umengka inggulalanin den su mga galbekan nu kapegkagi, sabap lu na wagib salkanin i mapadsipatin su ginawa nin sa pinakamapya a sipat nandu ula-ula.

Wagib kanu taw a migkahanda egkagi i kasabutanin su mga kukuman u kapegkagi apeg u ukit a kabenggulalan lun, upama na kasabutanin panun i kapengguniyat lumudep sa hajj (*ihram*), atawka panun i buntal a kapedtawaf nandu kapedsayy, nandu langun den u galbekan u kapegkagi, kagina sharat kanu katalima nu galbekan i maaden a ikhlas lu kanu Allahu Ta'āla, nandu makaayun kanu Qur'an nandu Sunnah, ka endu masimba nu mu'min su Allahu Ta'āla sa kenal a pakaayun kanu agama, nandu masampulna nin su kapangungunutanin kanu Nabi Muhammad ﷺ, pidtalu nu Nabi Muhammad ﷺ: **((Tuntayi nu salaki su ukit a kapanihadji nu))** Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Ya ukit u entuba, na mangingidsa sya kanu migkakataw sa panun i ukit a kanggulalan kanu entuba a mga galbekan, atawka mamatya sa kitab para sa kapegkagi –umengka pakabatya nandu pakasabut-, atawka sya munot kanu lumpukan a aden lun i ulama ka endu lun makangguna.

Tidtu a madakel pan kanu mga taw i gangalimban kanu kabenggulalan nilan kanu entuba a mga galbekan, mana su sipat u kabag-ihram, atawka ukit u kapedtawaf, atawka kapedsayy, atawka salakaw pan lu, sa nya i mga sabapanin:

1. Su kadala na sabut kanu hukuman u entuba a mga galbekan.
2. Su di kapangingidsa kanu migkakataw a gangasaligan sabap kanu ilmu nilan nandu gilek nilan kanu Allah.
3. Sya bangingidsa kanu dala bun egkataw.
4. Kabamagilinga nu mga taw kanu mga salakaw a dala bun sabutin.

Ya Allah! Tawpiki kami nengka kanu mga galbekan a pakasuwat salka, ipadsanggila nengka salkami su mga galbekan a supak salka, ikuyug kami nengka kanu mga ulipen nengka a mga *sālih* nandu kanu mga tampil nengka a migkakapya, ampun ka salkami nandu lilay kami nengka apeg u mga mga lukes nami. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

(1) Muslim (1297).

Kalbihan nu hajj *mabrur* nandu su sipatin

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: (العمرة إلى العمرة كفارة لما بينهما، والحج المبرور ليس له جزاء إلا الجنة) أخرجه البخاري ومسلم.

Nakabpun kani Abu hurayrah رضي الله عنه saben-sabenal su Rasulullah ﷺ na pidtalu nin: ((Su kapadtundug kanu dwa-timan a umrah na sabapan a kapunas kanu mga kadusan a manot sya kanu pageletan nilan, nandu su hajj *mabrūr* (dala kasimbuli na kabaradusan) na dala balasin ya tabya na su kasurgan)). Napanudtul ni Al-bukharie nandu si Muslim⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu kanu kalbihan nu hajj *mabrūr* nandu kasela nu pahala nin lu kanu Allahu Ta'āla, kagina su taw a masampay nin su hajj *mabrūr* na gakuyug kanu mga taw a nakasampay kanu lilini nu Allah nandu kanu surga nin.

Nakabpun bun kani Abu Hurayrah رضي الله عنه pidtalu nin: Inidsan su Rasulullah ﷺ u ngin den ba i labi lawan a mapia kanu mga galbekan? Na pidtalu nin: ((Su kapalityala kanu Allah nandu kanu sinugu nin)) Inidsa manem: Ngin i tumundug lun? Na Pidtalu nin: ((Su kanjihad sa lalan kanu Allah)) Inidsa manem: Ngin i tumundug lun? Na pidtalu nin: ((Su hajj a *mabrūr*)). Nawpakatan ni Al-bukharie silan kani Muslim⁽²⁾.

Nya su mga sipat u hajj *mabrūr*:

1. Umengka ya nausal a tamuk kanu kinagkagi na ganat kanu tamuk a halal, pidtalu nu Nabi Muhammad ﷺ: ((Saben-sabenal su Allahu Ta'āla na

(1) Al-bukharie (1683), Muslim (1349).

(2) Al-bukharie (16 , 1447), Muslim (83).

mahasuti, na yanin bun pedtaliman kanu mga galbekan na su suti ...))

Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

2. Su kapag-ikhlas sa Allah kanu langun u galbekan, nandu kapaayun lun kanu sunnat nu Nabi Muhammad ﷺ.
3. Katangka kanu mga galbekan a supak nandu kabaradusan, nandu su mga bid'ah nandu su mga sulang kanu agama.
4. Kapy na palangay, nandu kalemek a kadtagepeda, nandu kapangalimbaban pagidsan sya kanu kabageda atawka kabelutad, nandu sya kanu kabpagawida kanu salakaw, nandu sya den kanu langun u ula-ula, sa mana su kaaden nu Nabi Muhammad ﷺ sya kanu kinagkagi nin, pidtalun ni ibn Abdilbarr – rahimahullah-: (Ya pedtalun a hajj *mabrūr* na su kinagkagi a da kasimbuli na *riyā'* nandu *sum'ah* (kanggalbek asal bu a mailay nandu makineg nu mga taw), nandu dala makambaragyuma nandu dala bun makanggula sa supak, nandu su tamuk a nausal na halal...)⁽²⁾.

Kaped a gambagelan kanu taw a pegkagi na su kadsela-sela nin kanu mga tanda nu agama, nandu su kanggedam-gedamin kanu kalbihan nandu kasela na alaga nu mga lugar a luba ipedtabu su mga galbekan u kapegkagi, ka enggu nin makatunay su entuba a mga galbekan sa ula-ula a aden lun i kapedsele-sela nandu lilini nandu kapangalimbaban kanu Allahu Ta'āla, na yanin intuba tanda na umengka makanggulalan nin su mga galbekan u hajj sa malilintad nandu malanat, nandu kaabungan nin su kapamagayas sa mana benggulan nu kadakelan u bamegkagi sa sagua a timpu, nandu malayamin su ginawa nin sa katigkel, kagina entuba i masiken a sabap a katalima nu kagi nin nandu kagkasla nu pahala nin.

Saben-sabenal su Allah na sinekatin su mga ulipenin sa kadsela-sela kanu mga tanda nu agama nin, nandu kaparihala kanu kasugwanin, pidtalun nu Allahu Ta'āla:

﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ [الحج: ٣٠]

(1) Muslim (1015).

(2) At-tamheed (22/39).

“Na entayn i edsela-sela kanu mga kasugwan nu Allah [pagidsan i palyugat atawka sunnat] na entuba i temu salkanin lu sa kanu pedtiyagal lun [ka makapaluli sa madakel a mapia nandu balas]”

Pidtalun pan nu Allahu Ta’āla:

﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ [الحج: ٣٢]

“Na entayn i edsela-sela kanu mga tanda nu agama [kaped lun su mga galbekan u hajj] na entuba na ganat intu ku gilek u pusongin lu kanu Allah”

Ya ma’na na ﴿حُرِّمَتْ لِلَّهِ﴾ na: Langun u enggagaisa a balaalaga a inisugu i kadsela-sela lun, pagidsan i simba atawka kena, kaped lu ba na su langun u galbekan u hajj, nandu su *haram*, nandu su kabag-ihram...

Ya ma’na nu ﴿شَعَائِرَ اللَّهِ﴾ na: Mga tanda nu agama a mapayag, kaped lun su mga galbekan u kapegkagi, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ [البقرة: ١٥٨]

“Sabensabenal su Safā endu Marwah [dwa timan a palaw lu sa makkah] na kuyug kanu mga tanda nu agama Islam”

Pagali ko a muslim! Edsusuliman ka su entu a mga bityala, ka su Allahu Ta’āla na binaluy nin su kaped-sela-sela kanu mga tanda nu agama sa tumideng u gilek salkanin nandu sharat sya kanu kapadtaulipen lun, nandu binaluy nin su kaparihala kanu mga kasugwanin sa entuba i lalan a kasampay nu taw kanu limu nu allah nandu su pahala nin.

Na entayn i edsusuliman kanu kinagkagi nu Nabi Muhammad ﷺ sa kaped-susuliman a bembaraguna nandu bangungunutan, na makenalin sa tidtu su kinadsela-sela nu Nabi Muhammad ﷺ kanu mga tanda nu agama, sya kanu mga

mga galbekan atawka kadtalu nin, su salawat nandu sagyahatra na nanget salkanin.

Ya Allah! Baluy ka a mapia su mga galbekan nami, ikhlas salka, nandu tawpiki kami nengka kanu nganin-nganin a galilinyan nandu gasuwatan nengka, sya kami nengka ikuyug kanu mangagilek salka umengka pambuwaten kami nengka ebpun kanu kapatay, iluyud kami nengka sya kanu mga ulipen nengka a mga *sālih*, nandu lilay kami nengka apeg u mga lukes nami taman den kanu langun u muslim. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Kinasekat sumumbali sa *ud'hiyah* (qurban) nandu su kalbihan nin

عن أنس رضي الله عنه قال: (ضحى النبي ﷺ بكبشين أملحين أقرنين... الحديث)
أخرجه البخاري ومسلم.

وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: (أقام النبي ﷺ بالمدينة عشر
سنين يضحي) أخرجه أحمد والترمذي، وسنده حسن.

Nakabpun kani Anas رضي الله عنه, pidtalu nin: ((Simumbali su Nabi Muhammad ﷺ sa dwa-timan a kambing a mama, a yanin palas na maputi atawka nasimbulan bun na metem a pedu, nandu aden sidungin)) Napanudtul ni Al-bukharie nandu si Muslim⁽¹⁾.

Nakabpun kani Abdullah bin Umar –nasuwatan nu Allah silan duwa- pidtalu nin: ((Naginged su Nabi Muhammad ﷺ sa naka sapulo lagun sya sa Madinah na uman lagun na pedsumbali sa *ud'hiyah* (qurban)). Napanudtul ni Ahmad nandu si At-tirmidhie, su sanadin sa *Hasan*⁽²⁾.

Su nya a dwa-timan a hadith na pakatutulu sa su kasumbali sa *ud'hiyah* na inisugu nandu inisekat, kagina su Nabi Muhammad ﷺ na tupan ka enggalbek sa simba kanu Allah a kena talatantu bu salkanin, na ya mabagel a kadtalu nu mga ulama na sunnat kanu ummatin i kanggulalan nilan kanu entuba a galbekan.

Mimbibida su kina-ilay nu mga ulama kanu kukuman u kasumbali sa qurban: Aden midtalu sa wajib, aden manem midtalu sa *sunnah mu'akkadah*, uged

(1) Al-bukharie (5233), Muslim (1966).

(2) Ahmad (13/65) At-tirmidhie (5/96), su sanadin na *Hasan*.

na ya den pinaka mapia kanu muslim na makasumbali sa qurban, labi pan u pakagaga bun, kagina su kasumbali nin na entuba i makapalepas salkanin kanu entu a kasugwan, kagina su kanggulalan kanu kasugwan na entuba i pinaka mapya, uged na su di pakagaga sabap sa ya nin bu tamuk na su gastu nu pamilya nin bu, na dikena den nasisita i makasumbali pan, saka metubun su aden utangin ka ya dayt na entuba i iyuna nin kumen kanu kasumbali sa qurban, sabap sa su kabayad sa utang na wajib labi pan u gasulut den.

Su kapangutang asal bu a makapamasa sa qurban na kapakayan bun, umengka su taw ka aden bun gapaingapan nin a tamukin, upama na su aden sukay nin sa uman sawlan atawka salakaw pan lu, uged na su taw a dala gapaingapanin a kulta nin na di den mangutang sa makapamasa nin sa *ud'hiyah* ka enggu di nin den makapapangutu su ginawa nin sa engga-gaisa a dala bun manem ipeges salkanin i kanggula nin lun.

Nasisita kanu taw a pedsumbali sa *ud'hiyah* na yanin mangguniyat na para kanu ginawa nin apeg u pamilya nin, sa iluyudin silan kanu balas nu entu a *ud'hiyah*, ka enggu pegkasla su balasin, asal ka ya lun kapenggula na inugut kanu Allahu Ta'āla nandu kapangungunutan kanu Nabi Muhammad ﷺ, kagina sekanin na simumbali sa qurban na para kanu ginawa nin apeg u pamilya nin.

Kaped a gapaluli sya kanu kapedsumbali sa qurban, na gawiyag su sunnat u Nabi Ibrahim *-alayhissalam-*, nandu pakanggulalan su simba kanu Allahu Ta'āla a sya pakaukit sa kapatuga sa lugu, nandu galwagan su pamilya apeg u mga miskin sya kanu gay nu eid, nandu kapangengenggayan sya kanu mga pagali apeg u pagubay.

Su kasumbali sa qurban na labi lawan i kapyra nin kumen kanu kadsadeka kanu alaga nin, kagina gapadalem kanu nyaba a simba su kapedsela-sela kanu Allahu Ta'āla, nandu kapebpayag kanu mga tanda nu agama nin, nandu salakaw pan lu a mga kamapyanan u kapedsumbali kumen kanu kadsadeka kanu alaga nin.

Sabap sa ya kahanda kanu kapedsumbali sa qurban na simba kanu Allahu Ta'āla, na nasisita na sya masumbali nu kigkwan lun kanu padsudanin ka enggu sekanin makakan lun apeg u salakaw salkanin, pidtalu nu Allahu Ta'āla:

﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾ [الحج: ٢٨]

“Kan kanu kanuntuba a ud’hiyah [qurban] nu, na [su kaped na] ipakan nu kanu mga miskinan a sangat a gapasangan”

Sabap kanu mga nalabit, na su laki a kapegkailay, na di mapakay a ipapayt su alaga nu qurban lu kanu dalpa a pakanasisita asal a lu masumbali, sa duwa timan i sabapanin:

Ika isa: Su kapedsumbali sa qurban na isa a tanda nu agama, a sya i lakit lambay nin kanu kigkwan lun, na su kasumbali nin sya kanu dalpa nin na gauyagin su entuba a tanda nu agama, nandu pakagkapia nin su manggiginawa nu pamilya nin, na umengka ipapayt lu kanu salakaw a dalpa na di masampay su entuba a mga mapia.

Ika dwa: Gapakay bun kanu taw a pakagaga i mapapayt sa kulta atawka makan atawka balegkas lu kanu dalpa a pakanasisita atawka salakaw pan lu, sabap sa aden antu na mas masela i guna nin kanilan kumen kanu qurban.

Ya Allah! Su mga limu nengka bu i kadsinganay nami, na dika ipedsalig salkami su mga ginawa nami sa apya pan sapelek-mata bu, pakapya ka salkami su mambebetad nami, ka dala patut a pedsimban ya tabya na seka bu, nandu lilay kami nengka ya Allah apeg u mga lukes nami taman den kanu langun u mga muslim. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Ped kanu mga kukuman nu *ud'hiyah* (qurban)

عن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: (لا تذبحوا إلا مسنة إلا أن يعسر عليكم، فتذبحوا جذعة من الضأن) أخرجه مسلم.

Nakabpun kani Jabir رضي الله عنه, pidtalu nin: Pidtalu nu Rasulullah ﷺ:
((Da kanu pedsumbali [sa qurban] ya tabya na su masela den i umulin, yatabya na umengka kalegenan kanu ka sumbali kanu den sa bili-bili a nakanem-ulan bu i umulin))
Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu sa ya sharat u ka-ustu nu qurban na makasawt kanu umul a inibetad u agama, sabap kanu kinadtalu nu Nabi Muhammad ﷺ: **((Da kanu pedsumbali [sa qurban] ya tabya na su masela den i umulin))**, kagina ya ma'na na *Musinnah* na: Su masela den i umulin, sya sa unta na su nakatalutup sa lima lagun (5 years) , sya sa sapi na su nakatalutup sa duwa lagun (2years), sya manem sa kambing na su nakatalutup sa salagun (1year), namba a mga umul i pembedtuwan sa *ath-thanie* kanu mga ayam.

Yabu pakalyu kanu namba a sharat na su bili-bili a nakasot sa nem-ulan ka gapakayan den a pedsumbalin, uged na sya kanu kapayagan nu hadith na ya nin bu kapeg-gapakay na umengka malegen i kapangilay sa *Musinnah* nin atawka upama ka mapulu i alaga nin, sya sa *jumhūr* na ya nilan kinailay lun na sunnat i kasumbali sa *Musinnah*, taman sa nadtalu nilan i: Maka-ustu bun a sumbalin su nem-ulan a bili-bili sa apya aden bun *Musinnah*, kagina aden mga daleel a salakaw a pakatutulu tanan sa kapeg-gapakay sumumbali sa nem-ulan a bili-bili.

Pabila ka makapamasa den su taw sa pedsumbalinin, na nasisita na matantu nin, sa yanin ukit na mapakay a edtalunin i: (Nyaba na ipegqurban), atawka sya

(1) Muslim (1963).

nin bu tantun kanu gay a kapedsumbali lun sa engguniyaten nin i entuba a pedsumbalin na qurban, sa apya pan da nin den mauntul intu sa unan u kinasumabali nin. Pantag menem kanu sa kabamasa lun sa luden ba pengguniyaten i ipegqurban na mimbibida su kinailay lun nu mga ulama.

Endaw den i katantu nin kanu qurban, na gadsangulin su nya a mga hukuman:

1. Di mapakay a ebpasanin, atawka ipamenggay nin, atawka isambi nin, ya tabya na u mas mapia i makasambi nin lun. Na upama ka minatay su kigkwan lun ulyan u kinatantu nin lun na nasisita i masumbali bun nu pamilya nin para salkanin, nandu silan den i kuman lun nandu manadeka lun nandu mangenngay lun.
2. Pabila ka kaadenan a tila su ipegqurban a sabapan a di nin kaustu, mana upama na natimpang sa mapayag, na umengka ya nin sabap i migkulang su kina tyakapin lun, na nasisita na kasambyanin sa salakaw a dala tila nin, uged na umengka dabun egkulang su kinatyakapin lun na entu denba i sumbalinin ka maka-ustu bun.
3. Pabila ka matadin, atawka mategkaw, sabap kanu kinagkulang u kina tyakapin lun, na nasisita na kasambyanin, uged na upama ka dala bun egkulang su kina tyakapin lun na di nin den kasambyan. Na endaw i katun nin lun na sumbalinin bun apya pan nakalyu den su kutika nu kabanumbali, nandu itapenay nin su mga ibamakayd lun sa mana bun upama nu sya nasumbali kanu mga gay a kabanumbali.
4. Di mapakay a ebpasan nin i apya ngin i kapaidu nin ebpun kanu qurban nin, uged na upama ka aden natalima nin a qurban nu salakaw, na sekanin den i mataw lun u ngin i pakaidanin lun, mapakay ebpasanin atawka ipamenggay nin, kagina suntu na namilikanin sa talutup, uged na di nin bu sya ebpasan kanu minenggay lun bun.

Ya Allah! Bangeni kami salka sa langun u embalangan a mapia, pagidsan su natawan nami atawa dala nami katawi, belindung kami salka ebpun kanu langun u mawag, pagidsan su natawan nami atawa dala nami katawi, ipadsanggila

nengka salkami su mga mawag a palangay nandu mga galbekan nandu su kapangungunutan kanu kyug u ginawa, nandu lilay kami nengka ya Allah nandu su mga lukes nami taman den kanu langun u mga muslim. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Mga katilan u *ud'hiyah* a sabapan a di nin ka-ustu

عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: قام فينا رسول الله ﷺ فقال: (أربع لا تجوز في الأضاحي-وفي رواية: لا تجزئ- العوراء البين عورها، والمريضة البين مرضها، والعرجاء البين ظلعيها، والكسيرة التي لا تنقي) أخرجه أبو داود والترمذي والنسائي وغيرهم، وقال الترمذي: حديث حسن صحيح.

Nakabpun kani Albarā' bin 'Āzib رضي الله عنه, pidtalu nin: Midtindeg su Rasulullah ﷺ ka pidtalu nin: ((Pat timan i mga tila sa *ud'hiyah* i di mapakay a igqurban –sya kanu isa a riwa'yah na: Di makaustu [a igqurban]- su mapayag i kinaleput u mata nin atawka kinageledin, nandu su gatusan a benal i kapedsakit, nandu su mapayag i katimpangin, nandu su malubay sabap sa dala utek nu tulanin)) Napanudtul ni Abu Dawuud, At-tirmidhie, An-nasa'ie nandu salakaw pan kanilan. Pidtalu ni At-tirmizdhie: Hadith a *Hasan-Sahīh*⁽¹⁾.

Su nya a hadith na pakatutulu sa su pat-timan banya a mga tila, na sabapan a di kaustu nu qurban, nandu paka-*qiyās* kanu nyaba a mga tila su lawan pan sya i kasela nin a tila, atawka su makapagidsanin.

Nya su pat-timan a mga tila:

1. *Al-'awrā' al-bayyin 'awaruhā*: Yanin ma'na na: Su qurban a mapayag ged i kinaleput u mata nin atawka kinageled nin. Uged na umengka aden migkaputi sya kanu taw-taw nu mata nin (nabulag), na mapakay bun a sumbalin, kagina su entu a katilan na kena bun gid mapayag. Su pisek menem na labi lawan a di mapakay sumbalin, apya pan da bun makageled su mata

(1) Abu Dawuud (7/505), At-tirmidhie (5/18), An-nasa'ie (7/214), nandu salakaw pan salkanilan.

nin, kagina su pisek na di makagaga edtatanggunut kanu mga kapedin, nandu di makagaga mamung kanilan sa kapanedteb.

2. ***Al-marīdah al-bayyin maraduhā***: Yanin ma'na na: Su qurban a migkalubay ged nandu dala den bagelin sabap kanu kapedsakitin, mana upama nu sakit sa lanitan a *jarab*, kagina gabinasa nu entu su sapu nin apeg u kasebudanin.
3. ***Al-'arjā' al-bayyin zhala'uhā***: Ya nin ma'na na: Su qurban a timpang i kalakaw nin, pagidsan i nadtapiken den sa kinagemaw nin atawka nakabagu lun pan. Ya manem pedutsan sa kapayag u katimpangin na umengka pakadsibay-sibay sa lalan sya kanu kabagunutin ku mga kapedin.

Gakuyug bun lu ba su nasugat a sakit a lalayun taman sa daden makagaga lumakaw, kagina lawan pan intu kanu matag bu natimpang. Pakakuyug bun su natebpedan na sabala lima atawka ay, kagina nagimbisan su sapu nu lawasin a pegkakalinyan kuman.

4. ***Al-kasīrah al-latī lā tunqī***: Ya nin ma'na: Su tantu a malubay sabap sa dala utek nu tulanin.

Umengka su mga tila nu qurban na paydu bu, mana upama na aden tulduk a manot sya kanu mata nin, atawka malu bu gatimpang sa paidu ka dibun pakadsibay-sibay sya kanu kapedtundugin, atawka malu bu malubay, na gapakayan bun intu a sumbalin.

Natuntayan kanu nya a hadith i su mga tila a salakaw kanu pat-timan a nalabit na di bun pakagkayd (kapakayan bun), kagina su nya a hadith na sawal kanu minidsa, sabap lu na inipayagin nandu tinumpungin bu su entu a mga tila, uged na ya pinaka-mapayag na ya lun kinalabit u Nabi Muhammad ﷺ na sya kanu kutika a kabangusyatin nandu kapapedsabutin, yanin daleel na su kinadtalu ni Al-barā' sa tigin: (Midtindeg salkami su nabi muhammad ﷺ), na upama bu ka aden pon mga tila a salakaw kanu pat-timan a nalabit, na di-sumala na labiten den nu Nabi Muhammad ﷺ, kagina su kanggawli mayag kanu enggagaisa a nasisita den a makapayag na dili gapakayan.

Kapakayan bun su qurban a natiyapan, atawka naawan na tangila, atawka nakisi i tangilan nin, atawka natebped i sidungin, kagina di bun intu pakakulang kanu sapu nin, salta na madakel i gatun a metuba, uged na su dala benal mga tila nin a maytuba na entuba i labi lawan i kapia nin a pedsumbalin.

Di gapakay su qurban a natebped i tebing/pitut nin, kagina mapayag intu a nakakulang kanu lawasin, uged na umengka kaandanganin den i da tebing nin na kapakayan bun a sumbalin.

Ya Allah! Lepas kami nengka kanu mga sabapan nu galbekan a supak nandu sulang, rizki kami nengka sa makanggulalan nami su palityala salka sa palas a ikalilini nengka salkami, lilay ka salkami su langun u nanggula nami a mga mawag nandu su natagak nami a mga palyugat salkami, apeg u langun u inisulen nami nandu inipayag nami, nandu su langun u kalimbanan nami a seka bu i labi a mataw lun. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Ped a mga bityala makipantag kanu kapedsumbali sa *ud'hiyah*

عن أنس رضي الله عنه قال: (ضحى النبي ﷺ بكبشين أملحين أقرنين، ذبحهما بيده، وسمى وكبر، ووضع رجله على صفاحهما) أخرجه البخاري ومسلم.

Nakabpun kani Anas رضي الله عنه pidtalu nin: (Simumbali su Nabi Muhammad ﷺ sa qurban a dwa-timan a mama a kambing, yanin palas na maputi nandu aden sidunging, sa sekanin mismu i simumbali lun, mim-bismillah muna nandu timakbeer, nandu dinakeselanin su lig nu entu a kambing bagu nin sinumbali) Napanudtul ni Al-bukharie nandu si Muslim⁽¹⁾.

Su nya a hadith na aden pakatutulu nin a mga bityala pantag kanu kapedsumbali sa qurban, labiten tanu su labi i kapegkanasisita lun:

1. Ya kaasalan kanu kapegqurban na inisugu kanu mga taw a bibyag, kagina su Nabi Muhammad ﷺ apeg u mga sahabatin na kinasumbali nilan sa qurban na para kanu mga ginawa nilan apeg u pamilya nilan, na su kasumbali para bu kanu mga namamatay den na da intu kaasalanin kanu agama, mana su penggulan u kaped kanu mga taw saguna, uged na umengka su minatay ka inipanutuma nin i sumbalyan sa qurban na nasisita a makanggulalan. Ya den sunnat kanu taw a pedsumbali sa qurban na ya nin engguniyaten na para intu kanu ginawa nin apeg u pamilya nin, nandu mapakay bun a paamungenin su minatay den lu kanu balas nu entu a kapedsumbali nin, ka su limu nu Allahu Ta'āla na sangat a mawlad.
2. Su mama a ipegqurban na mas tumo kanu babay, kagina su Nabi Muhammad ﷺ na yanin sinumbali na mama a kambing, sabap sa su sapu nin na mas

(1) Al-bukharie (5233), Muslim (1966).

mapia, uged na nawpakat su mga ulama sa su babay a qurban na gapakayan bun.

3. Sunnat bun kanu kapedsumbali sa *ud'hiyah* i ya pamilin na su aden sidungin, kagina mas tumu kumen sa da sidungin, uged na nawpakat su mga ulama sa kapakayan bun su da sidungin.
4. Inisugu bun i yaden sumbalin a *ud'hiyah* na su pinaka mapia den i palasin nandu sipatin, upama na masebud, nandu maputi atawka apya nasimbunan bun na metem a paidu, kagina isa intu a ukit a kapedsela-sela kanu mga tanda nu agama Islam, pidtalu nu Allahu Ta'āla:

﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ شَعَيْرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ [الحج: ٣٢]

“Na entayn i edsela-sela kanu mga tanda nu agama [kaped lun su mga galbekan u hajj] na entuba na ganat intu ku gilek u pusongin lu kanu Allah”

Nandu pidtalu nin bun:

﴿وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَيْرِ اللَّهِ﴾ [الحج: ٣٦]

“Nandu binaluy nami su panunumbalin sa tanda nu agama a mapayag”

Tembu su kabpipya mamili kanu qurban, na kuyug kanu kapedsela-sela kanu mga tanda nu agama, ya pidtalu ni Ibn Abbas –nasuwatan nu Allah silan duwa-: (**Kapamili sa masebud, nandu mapia i palasin apeg a sipatin, nandu masela**).

5. Sunnat kanu taw i sekanin den mismu i sumumbali kanu qurban nin, kagina su kapedsumbali na simba, pidtalu ni Al-bukharie: (**Sinugu ni Abu Musa su mga wata nin a babay sa silan den i sumumbali kanu qurban nilan**) uged na umengka di gid mapia i kasumbali nin, na mapaganti sa salakaw, asal a su mataw kanu mga sharat u kapedsumbali, nandu tamenganin, kagina su Nabi

Muhammad ﷺ na pinaganti nin bun si Ali ؑ sa kinasumbali kanu mga panunumbalin sya kanu kinagkagi nu Nabi Muhammad ﷺ.

6. Su madakel i ipegqurban nin, na mas tumo i syanin sumbalin tanan kanu gay nu eid (eid al-'ad'ha), uged na upama menem ka ituki nin i kasumbali nin sya kanu mga gay a ipegqurban (ika sapulo sa Dhul-hijjah taman sa ika sapulo enggu-tlu) na gapakayan bun, ka masela i guna nin intuba kanu mga miskinan. Gapupus su gay nu kabanumbali sya kanu kasedep u senang kanu ika sapulo enggu-tlu, namba i pinaka masupeg a kadtalu nu mga ulama.
7. Su kam-bismillah nandu ka-takbeer na inisugu bun sya kanu kapedsumbali, ya nin lapal na: (*Bimsillāh, wallāhu akbar*), uged na su kam-bismillah na wagib, su ka-takbeer menem na sunnat. Diden kapakayan a umanan pan su entuba a lapal, ya tabya na su kan-dua lu kanu Allah sa matalima su entu a qurban, nandu dala bun isugu i kasalawat kanu Nabi Muhammad ﷺ lu ba, kagina di gid pakadayt kanu entu a nambetadan.

Nasisita kanu kapem-bismillah na sya den kanu kutika a kapedsumbali, upama ka nabpageletan sa moget su kinam-bismillah nandu su kapedsumbali na nasisita na makam-bismillah edsaluman, ya tabya na umengka ya kinabpagelet na sabap sa kabagadil kanu pedsumbalin atawka kina-kwa kanu ipedsumbali. Nandu nasisita bun i ya nin kambismillan na su qurban antu a entuba i pedsumbalin nin, kagina umengka salinenin su pedsumbalinin sa salakaw, na nasisita i makam-bismillah edsaluman, uged na umengka ya nin bu sinalin na su ipedsumbali na dikena den nasisita i makadsaluman pan em-bismillah.

Ya Allah! Talima ka su mga simba nami, nandu ampun ka su dala edsasabpeta kanu mga galbek nami. Ya Allah! Rizki kami nengka sa ilmu a barapantag, nandu galbekan a gatalima, nandu rizki a suti. Ya Allah! Talima ka salkami su mga pangenin nami, nandu tuman ka su mga gapanganganay nami, nandu lilay kami nengka ya Allah apeg u mga lukes nami taman den kanu langun u mga muslim. Su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi tanu a si Muhammad.

Kalabihan nu kabpuasa sa gay na Arafah

عن أبي قتادة الأنصاري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن صوم يوم عرفة، فقال: **(يكفر السنة الماضية والباقية)** أخرجه مسلم.

Nakabpun kani Abu Qatadah Al-ansarie -nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- saben sabenal kanu rasulullah ﷺ na inidsan sekanin makipantag sa kanu kabpuasa sa gay na Arafah, na yanin pidtalu na: **((Su kabpuasa santuba a gay na gaampunin su dusa kanu salagun a naypus nandu kanu salagun a gauma))** Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Nyaba a hadith na daleel sa kalabihan nu kabpuasa sa gay na Arafah nandu kadakel nu pahala nin lu sa Allahu Ta'āla, kagina saben sabenal su kabpuasa lun na yanin pahala na ga-ampun su duwa lagun a kadusan.

Su kabpuasa lun na syabu sunnat kanu mga taw a dikena bamegkagi, makipantag kanu banihadji na dikena sunnat salkanin su kabpuasa lun, yapan molay muka su pegkagi ka unnt nin kanu Nabi Muhammad ﷺ.

Ya dayt sa kanu taw a muslim a dikena banihadji na kadtinggapas nin sa kabpuasa sa namba a gay a masla ka ibamakutin kanu pahala nin, nandu sin sa makadtabuway nu gay nu Arafah su gay na Guiamat, na ebpuasan bun sekanin. Makipantag kanu nganin a nalabit a kinasapal sa kapadtungal ebpuasa sa gay na Guiamat, na yabu antu inisapal na upama ka gay na Guiamat demun matag i pebpuasan nin, na su gay na Arafah na yalun kapebpuasa na kagina sabap sa entuba a gay na gay na Arafah, ya maytu na magidsan i nakatabu sa gay na Guiamat atawa ka salakaw a gay i natabuwan nin na ebpuasan bun, pakatutulu

(1) Muslim (1162).

intu sa su gay na Guiamat na dikena antu i tangga sa kapebpuasa u makatabu sa gay na Arafah.

Su mga dusa a gaampun sabap sa kanu kapebpuasa sa gay na Arafah na tuba su mga dusa a mga didu bu, pantag sa kanu mga sela a dusa mana su kadzina, kakan na riba, su palkuriyatan nandu salakaw pan lu, na dili gaampun nu kapenggalbek sa mga mapya, uged na yalun makaampun na kadtawbat atawa ka kapatindog sa kanu hukuman nu Allahu Ta'āla (*Hadd: Siksa sya sa dunya a natalanged mana su katebped sa lima kanu tegkaw, nandu kalebpar kanu midzina a dala makaukit sa kawing ...*) sya kanu kabaldusan a aden *hadd* nin, namba i kadtalu nu kadakelan kanu mga ulama. ⁽¹⁾

Ya pan dayt sa kanu taw a muslim na kadtinggapas nin endu'a, pamakut nin kanu kalabihan nu entuba a gay, nandu panganganay nin kanu katalima nu Allahu Ta'āla lun, kagina saben sabenal kanu du'a nu taw a pebpuasa na gatalima, nandu sin sa endu'a sekanin sya kanu kutika a kapembuka nin den magan na ngaden a kasiken i katalima lun!.

Sabutika i saben sabenal na ipedsugu su katakbeer sa gemanat sa ulayan nu kadsambayang sa Fajr kanu gay nu Arafah, taman sa kanu mawli den sa langun a gay nu *ayyām At-tashreeq*, nandu ya lapal nu takbeer na: (*Allāhu Akbar, Allāhu Akbar, lā ilāha illallāh, wallāhu Akbar, Allāhu Akbar wa lillāhil hamd*).

(Inidsa kanu imam Ahmad – inakalimu nu Allahu Ta'āla sekanin – ngin a hadith i pedtindogan nengka sa su kapedtakbeer na gumanat sa waktu na Fajr ebpun kanu gay nu Arafah taman sa kanu mawli den sa langun a mga gay nu *ayyām At-tashreeq*? Yanin pidtalu na: Syako kinuwa sa “*IJMĀ*” (nasompungan nu mga ulama), Si Umar, si Ali, si ibn Abbas nandu si ibn Mas'ud nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan) ⁽²⁾.

(1) Ilay ka i kitab a (Al-fatawa) (7/489). Sabap sa ya kapegkailay ni Shaykh Al-islam lun na su kapegkaampun nu dusa na langkom sa kanu mga didu nandu masla a kabaldusan.

(2) Ilay ka sya sa kitab a: *Al-mughnie* (3/289), *Al-majmū'* kani An-nawawie (5/35), *Irwā al-ghalīl* (3/125).

Nakabpun kani Abdullah bin Umar – nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwa- yanin pidtalu: **(Minudtat kami gumanat sa Mina a tagapeda nami su Rasulullah ﷺ ebpawang lu sa Arafah, su kaped salkami na yanin galbek na pedtalbiya su kaped menem na pedtakbeer)** Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾, nandu aden pagidsan nin a nakabpun kani Anas ؓ a nawmpungan ni Al-bukharie nandu Muslim⁽²⁾.

Ya kadtalu ni Shaykh al-islam ibn Taymiyyah – inakalimu nu Allahu Ta'āla sekanin - : (Yaden pinaka ustu a kadtalu, makipantag kanu kapedtakbeer a tuba i sya kanu kadakelan kanu mga ulama nu salaf nandu su mga fuqaha ebpun kanu mga sahabat nandu ebpun kanu mga imam, na temakbeer den gumanat sa kanu waktu na Fajr kanu gay nu Arafah taman sa mawli den sa langun kanu gay nu *ayyām At-tashreeq* sya kanu uman ulyan na sambayang⁽³⁾).

Hu tuhan nami a lawan i kalimu nin kanu langunu malimo, bangenin nami salka i rizki nenka salkami su katatap lusa surga nengka, nandu itingguma nenka salkami kanu dalem nu surga nengka su lilini nengka, suwat-suwat nenka, nandu irizki nengka salkami su kapyu nu nanam nu kadtulik sa kanu buntal nengka a mapulu, su salawat nandu su sagyahatra na nanget kanu nabi nami a si Muhammad..

(1) Muslim (1284).

(2) Al-bukharie (3/510 *Fat'h Al-bārī*), Muslim (1284).

(3) *Majmū' al-fatāwā* (24/220-222).

Mga galbekan kanu gay nu buka na Dhul-Hijjah

عن عبد الله بن قُرَيْطٍ رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: **(إِنَّ أَعْظَمَ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ النَّحْرِ، ثُمَّ يَوْمَ الْقَرِّ)** أخرجه أبو داود بإسناد جيد.

Nakabpun kani Abdullah bin Qurt – nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- Nakabpun kanu Nabi Muhammad ﷺ, pidtalu nin: **((Saben sabenal na yaden lawan i kasla nin a gay lu sa Allahu Ta'āla na su gay a kapedsumbali [kanu hadyi atawa qurban] -ikasapulu kanu Dhul-hijjah- nandu su ikaduwa a gay nu kapedsumbali))**. Napanudtul ni Abu Dawuud, sa mapya su sanadin⁽¹⁾.

Namba a hadith na dalil sa kalabihan nu gay a kapedsumbali kanu qurban, nandu saben sabenal a lawan i kasla nin a gay lu sa kanu Allahu Ta'āla, namba su gay nu kagi a masla (*Al-hajj al-akbar*), mana su kinadtalu nu Nabi Muhammad ﷺ: **((Su gay nu kagi a masla (*Al-hajj al-akbar*) na tuba su gay a kapedsumbali [kanu hadyi atawa ka qurban]))** Napanudtul ni Abu Dawuud sa sanad a mapya⁽²⁾.

Nakabpun kani Uqbah bin Amir – nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin - Yanin pidtalu na: Pidtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Su gay nu Arafah – ya maytu na su ikasiyaw kanu Dhul-hijjah- , nandu su gay u kapedsumbali kanu hadyi atawa qurban- ya maytu na su gay nu buka (ikasapulu kanu Dhul-hijjah)-, nandu su tru gay a ulyan nu buka (*Ayyām At-tashreeq*))**

(1) Abu Dawuud (5/184) sa mapya su sanadin , mana su kinadtalu ni Al-banie sya kanu kitabin a *Takhrij Al-mishkāt* (2/810), ya pidtalu a *yawm al-qarr* na tuba su gay a makatundug kanu ikasapulu kanu Dhul-Hijjah, nabedtuwan sa *qarr* kagina su mga taw na pakadtakena den silan lu sa Mina.

(2) Abu Dawuud (5/420), Ibn Majah (2/1016) nandu pinanudtul bun ni Al-bukharie *Ta'leeqan* (8/320). Ilay ka sya sa kitab a: *Irwā al-ghalīl* (4/300).

na entuba su mga gay antu a nataratantu salkitanu a mga muslim a ipenggalaw-galaw ipegkakalini ...)) Napanudtul nu mga kigkuwan sa Sunan, ya liyu na si ibn Majah, sa mapya i sanadin⁽¹⁾.

Nandu su buka nu kagi na yapan tinumu kumin sa kanu buka na puasa, Kagina su buka na kagi na nadalem lun i sambayang nandu kapedsumbali, nandu entuba a gay buka na kagi na nadalem lun i kabanadaqa nandu sambayang, ugeda su kasumbali sa qurban na tinumu kanu kapanadaqa, sakamaytu bun a su gay nu kapedsumbali na galimud salkanin su katinggiyan nu lugar nandu su timpo sya kanu mga taw a namegkagi.

Sya kanu namba a gay na aden mga galbekan, a talitiben tanu i kanggalbek lun sa mayaba sa pakatundug ah:

1. Su kaangay nu taw lusa pedsambayangan sa buka sa endaw den i pinaka mapya a palas, ebparahayasan sa endaw i taman a pinamakay nu Islam, unut nin intu kanu sunnat nu Nabi Muhammad ﷺ, nandu di nin itagak su kapamlimpyu nin nandu kabparahayasan nin sa taman sa dili masumbali su qurban nin, dikena mana galbekan nu sabad kanu mga taw a dili mamlimpyu udi na endaw i kapasad nilan zambayang na ilewas nilan den su mapya a balagkas nilan, nandu kaped pan a galbekan a dayt a manggula nu taw na ebpanay mangay lusa pedsambayangan, asal makasiken sekanin kanu imam, nandu masampay nin su kalabihan nu kabagingapa sa sambayang.
2. Sunnat su katakbeer sya kanu kabelalakaw ebpawang sa kanu pedsambayangan sa buka, taman sa dili makalyu su imam lusa pedsambayangan, na pabila ka lemedsu den su imam egkutba na temelen den tumakbeer, ya tabya na amayka tumakbeer su imam ka mamong sekanin tumakbeer.

(1) Abu Dawuud (2419), At-tirmidhie (773), An-nasa'ie (5/252), Ahmad (28/605). Ya kadtalu ni At-tirmidhie na: "Hadith a *Hasan-Sahih*" nandu *Sahih* bun sya kani ibn Khuzymah (2100) nandu sya kani ibn Hibban (8/368).

3. Sunnat bun su kapambidaya kanu lalan a bagukitan sa ka-angay lusa pedsambayangan nandu su lalan sa kabaguli, sabap kanu nalabit a nakabpun kani Jabir bin Abdullah – nasuwatan nu Allahu Ta’āla sekanilan duwa – yanin pidtalu na: **(Ya kaaden nu Nabi na amayka gay na buka na papembidayan nin su lalanin a bagukitan nin)** Napanudtul ni Al-bukharie⁽¹⁾.
4. Sunnat sya kanu buka na kagi i dili muna keman su taw taman sa dili makadsambayang, sabap kanu nalabit a nakabpun kani Abdullah bin Buraydah, nakabpun kani ama nin – nasuwatan nu Allahu Ta’āla sekanin – yanin pidtalu na: **(Ya kaaden nu Nabi ﷺ na dili matag lumyu sa gay na buka na puasa taman sa dili makakan muna, nandu dili babaya keman sekanin amayka gay na buka na kagi taman sa dili makadsambayang)**. Napanudtul ni At-tirmidhie⁽²⁾.
5. Su kadsambayang sa buka na *sunnah mu’akkadah*, apasen nu taw a muslim i makatunay nin , nandu ya dayt na sekaten su mga wata sa katalabuk nilan lun, apeg den nu mga manot pamun a mga wata, ka endu maka payag su mga galbekan nu Islam, nandu aden kanu mga ulama i midtalu sa wagib su kadsambayang sa buka.
6. Ulyan nu sambayang nandu kutba na sumbalin nu taw su qurban nin sa sekanin mismo amayka mataw semumbali, nandu keman sekanin kanu qurban nin, nandu enggan nin su mga pagali nin nandu mga pagubay nin, nandu ipanadaka nin su kaped sya kanu mga miskin, nandu kapakayan pan a itagu su kaped kanu qurban, makipantag sa kinasapal sa katagu sa qurban nandu kakan lun sa ulyan na tru gay na nasambiyang intu a kukuman sya kanu kadtalu nu kadakelan kanu mga ulama, uged na ya kinailay menem nu kaped a mga ulama na dala bun intu katampuli a kukuman uged na

(1) Al-bukharie (2/472 *Fat’h Al-bārī*).

(2) At-tirmidhie (3/98), ibn Majah (1/292), Ahmad (28/87), sya naka-ukit kani Thawwab bin Utbah, nakabpun kani Abdullah bin Buraydah, nakabpun kani ama nin, sa *Marfū’*, su isnadin na *Hasan*. Si Thawwab bin Utbah na aden bityala pantag salkanin, uged na *Thiqah* sekanin sya kani ibn Ma’een, ya kadtalu ni Abu Dawuud: (Dala bun problema salkanin), sabap santuba na sekanin na *Sadūq*, su hadith nin na *Hasan*, nyaba a hadith na *Sahīh* sya kani Al-hakim (1/294), nandu iniayunan sekanin luba ni Adh-dhahabie, maytubun si ibn Hibban, ibn Khuzaymah nandu ibn Al-qittan.

endaw den i kailay sya kanu mga taw sa kapegkanasisita na haram i katagu lun.

Dili mapakay i kapamagisu kanu qurban, atawa ipangidtug su kaped kanu sapu nin sa yalun sabap na kagina malegen ged blimpiyun, kagina kaped sa kanu kapanginshukur lun na embalagunan su langun na sapu nin, atawa inggay lu kanu entayn i makambaraguna lun, sa apya pan malu intu makalugat enggulan.

7. Dala bun mawag sa kadsasakaw-sakawa sa makipantag kanu buka, (mana su kadtalu sa *eid sa'eed* nandu taliman nu Allahu Ta'ala su mga simba nu...) nandu wagib i kambisita kanu duwa a lukes nandu su mga pagali sa yanin atag na kapedsela-sela kanu buka, su kambisita kanu masiken i kabpagali lun na mas ibaguna kumin sa kanu mga pagali sa ingala nu agama Islam bu, kagina ya wagib sa kanu taw a muslim na sya lemudsu sa kanu entayn i labi i kabagel nu kawagibin salkanin, nandu su labi a inawagib i kapangalimuwan nin lun.

Hu Allah! Inggay nengka kanu ginawa nami su paning-gyawan ya maytu na dili nin kapangungunutan su kiyug nu ginawa nin (nafsu hawa nin), nandu suti ka su ginawa nami ka sekaden i lawan i kapyia nin a makasuti lun, seka i pegkakataw lun nandu sekabun i pakamilik lun. Hu Allah! Pakapya ka su langunu unga nu galbekan nami, nandu ilindung kami nengka ebpun kanu kabinasan nu dunya, nandu ilindung kami nengka ebpun kanu kasiksan lusa gay a mawli, nandu ampun kami nengka nandu su duwa a lukes nami nandu su langun nu mga muslim, su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi nami a si Muhammad.

Kalabihan nu ayyam At-tashreeq

عن نُبَيْشَةَ الهذلي رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (**أيام التشريق أيام أكل وشرب**) وفي رواية: (**وذكر الله**). أخرجه مسلم.

Nakabpun kani Nubayshah Al-hudhalie -nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- yanin pidtalu: Pidtalu nu Rasulullah ﷺ: ((**Su Ayyām At-tashreeq** [tru gay a ulyan nu buka nu kagi, ika 11 taman sa ika 13 kanu Dhul-Hijjah] **na gay a ibangan-kan nandu ibaginum**)). Sya kanu kaped a riwāyah na: ((**nandu ipedtadem kanu Allahu Ta'āla**)). Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾

Nyaba a hadith na dalil sa kalabihan nu *Ayyām At-tashreeq*, yamaytu na su ika 11, 12, 13 ebpun kanu Dhul-Hijjah. Binendtuwan sa *Ayyām At-tashreeq* kagina su mga taw na pedtedtaden nilan su mga sapu na quraban nandu bagagagen nilan ka endu pegkamala.

Su *Ayyām At-tashreeq* na kaped sa kanu mga gay a mapya nandu timpu a ipegkuwa nu mga taw sa mapya, ka namba su mga gay a gambilang-bilang bu a nalabit sa Qur'an:

﴿وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ [البقرة: ٢٠٣]

“Nandu tademi nu su Allah sya kanu mga gay a gambilang-bilang bu”

Sa dala makambida-bida lun su mga ulama, mana su nalabit nu dikena sakataw bu kanu mga ulama.

Su nyaba a hadith na nakatutulu sa dwa-timan:

(1) Muslim (1141).

Ika isa: Saben sabenal su *Ayyām At-tashreeq* na mga gay a ibangan-kan nandu ibaginem, nandu ipenggalaw-galaw, nandu kabangalimuwan sya kanu mga pamilya nandu mga wata, ipegkakalini nilan sa endaw i mapya kanu manggiginawa atawa lawas nilan, a dikena bun menem inasapal a mga galbekan, nandu dili bun maka simpang sa kanu simba sa Allah, pidtalu nu Nabi Muhammad ﷺ:

((**Su gay nu Arafah** [ikasiyaw kanu Dhul-hijjah], **nandu su gay nu kapedsumbali kanu hadyi atawa ka qurban** [ya maytu na su gay nu buka, ika sapulu kanu Dhul-Hijjah], **nandu su *Ayyām At-tashreeq* na tuba su mga gay antu na nataratantu salkitanu a mga muslim a ipenggalaw-galaw [eid]))⁽¹⁾.**

Nandu dikena inasapal i kapangangayadan kuman nandu kainum labi den amayka sapu nu mga qurban, kagina saben sabenal su Rasulullah ﷺ na pidtalu nin i namba a mga gay na gay a ibangankan nandu ibaginum, asal a dili menem makasot sa kapagudal, atawaka kapamagisu sa kanu limu nu Allahu Ta'āla.

Ikaduwa: Saben sabenal kanu namba a mga gay, na mga gay a ipedtadem kanu Allahu Ta'āla, sa ya bantu tadem kanu Allah, na su kapedtakbeer uman ulyan na sambayang, nandu sya kanu langunu kutika atawa kambebetad a gapakayan a ipedtadem kanu Allahu Ta'āla, kuyog den luba su katadem kanu Allahu Ta'āla sya kanu kakan, nandu kainum sa ya maytu na kambismillah sya kanu kaludsu, nandu kadsukor kanu Allah sya kanu ulyan nu kapasad, [kadtal sa Alhamdulillah], sa apya yanin kaaden i namba a langkom sya kanu langun nu kutika, uged na syaba sa nyaba a mga gay na nailutan su kinasugu lun.

Dayt sa kanu taw a muslim i kadsanggila nin sa katalipenda sa kanu tadem kanu Allahu Ta'āla, kagina yanin bu makanggulalan na punan u hadith antu a nalabit uged na matagakin menem intu sa segedin. Nandu dayt salkanin i uyagen nin su namba a mga kutika a mapya sa kanggalbek sa mga kasuguwan, nandu

(1) Na-*takhrīj* den sa nawna i nya a hadith.

mga mapya, nandu dili nin diyan-diyangen sya sa galbekan a dala kapantagin nandu kadamalemet, sa mana peng-galbeken u kadakelan a mga taw sa timpu tanu saguna, a kapudtulayuk, kapedtalsadu kanu mga sambayang a faradu, kapendalat sa oras, nandu kabagusal kanu limu nu Allahu Ta'āla sya kanu kasupakan salkanin, nandu kapedtungangen sya sa kapamakikineg kanu mga inisapal a pamakikinegen.

Sabuti ka i saben sabenal a dili abnal gapakay i kabpuasa kanu *Ayyām At-tashreeq*, magidsan su migkagi atawa ka dikena, dili ebpuasa su taw kanu gay nu Isnin nandu Kamis pabila makadtabuway santuba a gay, nandu apya su ika sapunggu-tru gay na dili bun ebpuasan, amayka naaden su taw antu sa pebpuasan nin su *ayyām al-bīd*. Yabu tabya na su taw antu a migkagi a *mutamatti'* sekanin, na dala makatun sa masumbali nin, sabap sa kanu nalabit a nakabpun kani ibn Umar nandu kani Aisha –nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwayanilan kadtalu na: **(Dala makasugut i kabpuasa sya sa kanu *Ayyām At-tashreeq* ya tabya na su taw a dala masulut sa makasumbali)** Napanudtul ni Al-bukharie⁽¹⁾.

Hu Allah! Baluy ka su kulimpusan nu mga umol nami sa lawan i kapyā nin, nandu baluy ka su mawli den sa langun a manggalbek nami sa tudemba i lawan i kapyā nin, nandu yaka baluy a lawan i kapyānin a mga gay nami na su gay a kabaltemu nami salka, nandu sya kami nengka imatayi sa kanu kapegkalilini nengka salkami, nandu su salawat nandu sagyahatra na nanget sa kanu Nabi nami a si Muhammad.

(1) Al-bukharie (1894), nandu ilay ka sa kitab a *Fat'h Al-bārī* (4/243).

**Mga hadith
pantag sa Ulanulan
a Muharram**

Ibaratan kanu kapedsagad nu mga gay nandu timpo

قال تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [آل عمران: ١٩٠]

وقال تعالى: ﴿إِنَّ فِي أَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾ [يونس: ٦]

وقال تعالى: ﴿يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾ [النور: ٤٤]

Pidtalun nu Allahu Ta'āla: "Sabeng sabengal sya kanu kinabaluy nu Allahu Ta'āla kanu mga langit nandu lupa, nandu su kapedsalyu nu magabi nandu malmag, na talanged intu a mga tanda [sa kanu kapegkagaga nu Allahu Ta'āla] sya kanu mga tarw a kigkuwan kanu mapya a pusung".

Nandu pidtalun pan nu Allahu Ta'āla: "Sabeng sabengal sya kanu kapedsalyu nu magabi nandu malmag, nandu su mga pinamaluy nu Allahu Ta'āla a nadalem kanu mga langit nandu lupa, na talanged a mga tanda [sa kanu kapegkagaga nu Allahu Ta'āla] sya kanu mga tarw a baninggiwanan nilan su Allahu Ta'āla".

Nandu pidtalun nu Allahu Ta'āla: "Papedsalyun nu Allahu Ta'āla su magabi nandu malmag, ka sabeng sabengal a nadalem kanu entu i ibaratan a pangibaratan nu mga tarw a kigkuwan sa mga pusung mataw".

Kanu namba a mga ayatan nu Allahu Ta'āla a mapulu, na bamanudtulen nu Allahu Ta'āla su mga tanda nin, a pakatutulu sa kanu katalutup nu kataw nin nandu kapegkagaga nin, nandu kasampulna nu kawngangen nin nandu limu nin. Kaped den kanu mga entuba na su kambidaya nu magabi nandu malmag sya kanu kapedsalyu-salyu nilan, nandu kambidaya nin sya kanu kalandu nandu

kababa, sya sa kayaw, katenggaw atawa kasasangan, nandu su nganin a nadalem lun a makagkapyia makaumpya sya kanu langun u nadalem kanu lupa. Su langun nu entuba na kaped kanu mga limu nu Allahu Ta'āla kanu mga binaluy nin, a yalun pakapamikil na su mga kigkuwan sa mga mapya a akal nandu pusung a aden sigay nin, silan bantu i pakataw sa hikma nu Allahu Ta'āla sya kanu kina baluy nin sa magabi nandu malmag, nandu su senang nandu ulanulan, nandu gasot na akal nilan su nadalem kanu kaped-salyu-salyu nu ulanulan nandu mga lagun, nandu su kapedtutundog nu mga magabi nandu su mga gay.

Su Allahu Ta'āla na binaluy nin su magabi nandu malmag a taguwan nu mga galbekan, nandu mga ebpangkatan nu mga umul, pabila gemanat su magabi na semukli su malamag, ka ibamukaw kanu mga taw bamenggalbek sa mga mapya, nandu ipapegkabagel kanilan sya kanu kanggalbek nilan sa kanu mga galbekan a simba. Na entayn i malipus nu kanggalbek sa mapya sya kanu magabi na panginsoten nin bu kanu malmag, nandu entayn i malipus sa kanggalbek sa mapya sya kanu malmag na panginsoten nin lu sa kanu magabi,

قال تعالى: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا﴾
[الفرقان: ٦٢]

Pidtalun nu Allahu Ta'āla: *“Su Allahu Ta'āla na binaluy nin su magabi nandu su malmag a pedsalyu-salyu, para sa kanu taw a malilini mangibarat sa kanu nadalem lun, atawaka malilini manginshukuren kanu limu nu Allahu Ta'āla”.*

Ya dayt sa kanu taw a mu'min, na kemuwasa ibaratan sya kanu kaped-sagad nu mga magabi nandu mga gay, kagina saben sabenal su magabi nandu malmag na galabingin su langun nu bagu, nandu pakasiken nin su langun nu mawatan, nandu pebpupus sa kanu mga umul, nandu belukes sa manguda, nandu pebpupus sa kanu uyag uyag nu matuwa. Su uman gay a bagukit sa kanu manusya, na ipedtangka nin su manusya kanu dunya ka ipedsiken nin lu sa gay a mawli.

Yaden bahagiyan – wallahi – na entayn i kuwintan nin su ginawa nin, nandu pamimikilen nin su kapegkapupus nu umul nin, nandu entayn i pinggunan nin su oras nin sya kanu makangguna lun sa kanu agama nin nandu uyag-uyagin. Na entayn i idtalipenda nin su ginawa nin, na mapupus su oras (umul nin), nandu egkasla su madala salkanin a mga mapya, nandu mangilut i kadsendit nin. Lemindung tanu kanu Allahu Ta'āla ebpun sa kanu kapaydu nu kanggalbek sa mapya nandu katalipenda.

Sekitanu sya kanu nyaba a mga gay na ibpagetaway tanu su lagun a pengganat, a saksi sa kanu langunu pinggalbek tanu, nandu pedsakaw-sakawn tanu menem su pakauma a bagu a lagun, na wagib salkitanu i kuwintan tanu su ginawa tanu, ka entayn salkitanu i yanin kaaden, na kulang i kinanggalbek nin sa kanu mga kawagib nu Allahu Ta'āla, na wagib salkanin i edtawbat nandu enggalbeken nin su nganin a nalyus salkanin. Amayka yanin kaaden na nadtalimbutin su ginawa nin, sabap sa kinanggalbekin kanu nganin a inasapal nu Allahu Ta'āla atawa sinugu nin, na wagib salkanin i katagakin kanu entu a galbek, sa unan a dili pan gauma na kapatay. Na entayn menem i inakalimu nu Allahu Ta'āla sa kadtinidtuwan, na pugin nin su Allahu Ta'āla, edshukuran nin sa kanu entuba, nandu mangeni kanu Allahu Ta'āla sa katigel taman sa kapatay.

Su kapegkwinta kanu ginawa na dikena sya bu sa niya a mga gay, ka nasisita sa uman kutika nandu uman saka getek, kagina entayn i tatapen nin su kakwinta nin kanu ginawa nin na makatidtu su ula ula nin, nandu egkapyu su mga galbekan nin, na entayn menem i idtalipenda nin su kakwinta nin kanu ginawa nin na egkawag su ula ula nin nandu egkalat su mga galbek nin.

Kaped sa pakalidu sa ginawa, na madakel sa kanu mga taw i sin sa mebpun i bagu lagun na ibpasadin sa mabagel kanu ginawa nin i kabpya-pya (kambagu), mawli santu na tutundug semagad su mga gay, mga ulan ulan, taman sa mapupus den su lagun uged na su ula ula nin na dala bun masalin, dala bun paguman sa mapya a mga galbekan, nandu dala bun edtawbat kanu mga mawag a galbekan, na nambay tanda na napulawanan nandu nalugi.

Hu Allah! Baluy ka su kulimpusan nu mga umol nami sa lawan i kapyang nin, baluy ka su mawli den salangun a manggalbek nami sa tudemba i lawan i kapyang nin, nandu yaka baluy a lawan i kapyang nin a mga gay nami na su gay a kabaltemu nami salka. Hu Allah! Pakabagel ka su kapaginugut salka nu mga muslim, nandu di ka silan lemusak sabap sa kinasupak salka. Hu Allah! Baluy ka su nyaba a lagun nami nandu su makatundug lun sa lagun a malilintad, nandu bagel nandu pangengeleg sa kanu Islam nandu mga muslim. Nandu ibudsak nengka salkami su mga limu nengka, nandu irizki nengka salkami su kadsukor lun, su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi nami a si Muhammad.

Su kapedsekat sa kapakababa bu sa kapanginam sya sa dunya

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَنْكِبِي فَقَالَ: **(كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ)** قال: وكان ابنُ عُمَرَ - رضي الله عنهما - يقولُ: **(إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ)** أخرجه البخاري.

Nakabpun kani ibn Umar – nasuwatan nu Allahu Ta’āla silan duwa- pidtalu nin: Inambit ako nu Rusulullah ﷺ na yanin pidtalu na: **((Aden ka su ginawa nengka sya sa dunya sa maka mana-mana ka lapu, atawa ka mana kabu belipag sa lalan))**. Na ya kaaden ni ibn Umar na yanin kadtalu na: **(Sin sa kaluleman ka na dika den magingapi i mapita, nandu sin sa kapitan ka na dikaden magingapi i malulem, nandu pamakuti ka su kapyu nu lawas nengka sa unan a dikapan pendalu, nandu pamakutika su uyag-uyag nenka sa unan a dikapan pebpatay)** Napanudtul ni Al-bukharie⁽¹⁾.

Su nya a hadith na dalil sa kinawagib sa kapamakut sa kanu mga oras, nandu kina sekat sa kapakababa sa kainam sya sa dunya, nandu dalil sa kauna kanu tawbat nandu kapagadil kanu kapatay, nandu nya a hadith na kaped sa pinaka matumpis a bitya sa kapatadem kanu gay a mawli nandu dili kapabimban sa kanu dunya, kagina su dunya na gadala bun, apya ngin den i kalendu na umul nu manusya na dunya anya na pegkalbenan a pedsagadan bu dikena nya su tagena a gambekenan nu taw, nandu langun nu ngiyawa na makatapeng sa kapatay, nandu nyaba i bantang a gadsaksiyan nu langun, gailay tanu sa uman

(1) Al-bukharie (6416).

gay, nandu gadsagipa tanu sa uman oras nandu uman kutika, na kagina ka dili gatawan nu manusya u kanu i kapupus na umul nin, nandu kanu i kauma salkanin nu kapatay na yaden nanget salkanin na pagadilan nin su kaganat nin sa dunya, nandu baluy nin su ginawa nin sa mana belipag bu sa lalan, dili nin saligan i dunya, nandu dili nin lundangan i dunya anya, nandu dili nin baluyin a dalpa nin, nandu dili nin itagu sa ginawa i dunya na dangenan, dili nin ged ayadan i kapamikil sa kadudungiyay, yabu tabya na mana bu kapamikil nu taw sa kanu dalpa a pindilapuwan nin, a di-sumala na pitasen nin bun ka muli bun sa dalpa nin a tidtu sa apya ngin pan i kanya na ginawa nin kanu dalpa pedilapuwan nin, nandu maaden sekanin sya sa dunya sa mana belalakaw a pedtilu sa endaw bu i aden, asal na makaapas bu kanu pedtamanan nin nandu asal makuwa nin su tangga nin.

Saben sabenal a nasabutan sa mapya ni Abdullah bin Umar – nasuwatan nu Allahu Ta’āla silan duwa – su indawan nu Rasulullah ﷺ, sa kina sabut a pinagimuwan nandu pinggalbek, ka nakuwa nin lun i tru timan banya a mangasla a tutuma nu Rasulullah:

Ika isa a tutuma: Sin sa kaluleman ka na dika den magingapi i mapita, nandu sin sa kapitan ka na dika den magingapi i malulem. Yanin ma’na na: Sekat sa kanu taw a mu’min sa paidu bu i kapanginam nu taw sya sa dunya, ka enggalbeken nin su langun nu mapya a galbekan kanu malulem bantu, dili nin den i apas sa mapita, yapan mulay na yanin itagu sa ginawa na gauma sekanin nu agyalin sa dili pan egkapita atawa ka egkalulem.

Ikaduwa a tutuma: Pamakutan nu taw su timpu a mapya pan su lawas, sa kapakadakil sa kanggalbek sa mga mapya nandu simba kanu Allahu Ta’āla, unan a dili pan gauma na sakit su lawas nin, ka entuba i maka-ungen lun sa kanggalbek sa mga mapya, sa ya maytu na diden makagaga ebpuasa, edtahajjud nandu su langun u mga simba, pabila edsakit atawa ka egkatuwa den.

Ikatru a tutuma: Pamakuti ka timpu a uyag uyag kapan sa unan u dikapan pedpatay. Yanin ma’na na dayt sa kanu taw a mu’min na pamakutanin su timpu

a uyag uyag pan sekanin, sa kanggalbek nin sa mga mapya a mambalutu nin sa kanu kapatay nin, dili sekanin edtalipenda sa kanggalbekin sa mga mapya taman sa dili mauma nu kapatay, a entuba i maka-ungen salkanin sa kanggalbek nin sa mga mapya.

Saben sabenal a nalabit a nakabpun kani ibn Abbas - nasuwatan silan duwa nu Allahu Ta'āla- a pidtalu nin: Pidtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Duwa timan a limu i galugiyān abnal lun su kadakelan kanu mga taw: Su kapyā nu lawas, nandu su kadala nu pakaangga)).** Napanudtul ni Al-bukharie⁽¹⁾.

Nandu nakabpun bun kani ibn Abbas a hadith – nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwa-, Saben sabenal kanu Rasulullah ﷺ na pidtalu nin kanu isa a mama, sa ula ula a ibangindaw nin lun: **((Pamakutika su lima timan sa unan a dili pan makatingguma su lima timan: Pamakuti ka su timpu a kanguda nengka [sa kanggalbek sa kanu langunu mapya] sa unan a dika pan galukes, nandu pamakuti ka su timpu a kapyā nu lawas nengka sa unan a di kapan pedsakit, nandu pamakuti ka su timpu a gasulut kapan sa unan a dika pan gamiskin, nandu pamakuti ka su timpu a dala paka-angga salka [sa kanggalbek nengka sa kanu mga mapya] sa unan a di kapan ga-angga)).** Napanudtul ni Al-hakim, nandu *Sahīh* a hadith sya salkanin⁽²⁾.

Kagina kamaytu, na wagib salkitanu sya sa kapedsangul tanu kanu bagu a lagun, i kenalen tanu sa mapya su kapedsagad nu mga gay, nandu pamakutan tanu su mga kutika, nandu enggan-gan tanu sa kanggalbek sa kanu mga mapya a galbekan, sa unan a dili tanu pan gaungen nu pakaungen, mana su kaaden na paka-angga, atawa ka sakit, udi na makawma su kapatay.

(1) Al-bukharie (6412).

(2) Al-mustadrak (4/306).

Hu Allah! Pagedam kami ka endu nami mausal sya sa mapya su nasama kanu umul nami, tawpiki kami nengka sa kapakadakel sa kanggalbek sa mapya a mambalutu nami kanu kapatay nami. Hu Allah! Pukaw ka su mga pusung nami a nakatulug sa kabanginam bu, patademi ka salkami su kasiken nu kapatay, nandu kapagkauma nu agyal, tigel ka su mga pusung nami sya kanu paginugut salka, tawpiki kami nengka sa kanggalbek sa mga mapya a galbekan, nandu ampun kami nengka apeg nu duwa a lukes nami nandu su langun nu mga muslim, su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu nabi nami a si Muhammad.

Kalabihan nu ulanulan nu Allahu Ta'ala a Muharram

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: (أفضل الصيام، بعد رمضان، شهر الله المحرم، وأفضل الصلاة، بعد الفريضة، صلاة الليل) وفي رواية: (الصلاة في جوف الليل) رواه مسلم.

Nakabpun kani Abu Hurayrah – nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- yanin pidtalu na: Pidtalu nu Rasulullah ﷺ: ((**Ya den lawan i kapy a nin a kabpuasa sa ulyan na Ramadan, na kabpuasa sa ulanulan nu Allahu Ta'āla a Muharram, nandu yaden lawan i kapy a nin a sambayang a tundegen nu sambayang a paradu, na su sambayang a sunnat sya sa magabi**)). Sya kanu kaped a riwayah na: ((**Su sambayang sya kanu magan den mapita**)) Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Nyaba a hadith na dalil sa kapyanan nu kabpuasa sa ulan-ulan nu Allahu Ta'āla a Muharram, nandu saben sabenal su kabpuasa lun na temundug sa kapy a nu kabpuasa sa ulan-ulan na Ramadan. Su kalabihan nu kapebpuasa lun na sabap intu sa kanu kalabihan nu kutika nin, nandu kinapakasla kanu pahala lun, kagina su kabpuasa na kaped sa pinaka mapya a galbekan lu sa Allahu Ta'āla.

Su ulan-ulan nu Allahu Ta'āla a Muharram na tuba su ulan ulan a bagebpunan nu lagun a Hijri, mana su kinaupakat nu mga muslim sa maytuba sya kanu timpu nu kinakamal ni Umar bin Al-khattab –nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin-. Su ulan-ulan a Muharram, na isa sekanin kanu mga ulan-ulan a nalabit u Allah sya kanu Qur'an, sa yanin pidtalu:

(1) Muslim (1163).

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ [التوبة: ٣٦]

“Sabən sabənäl a ya kadakel nu ulan-ulan sya kanu atulan nandu taqdir nu Allahu Ta’āla a nakasulat lu sa lawh al-mahfūzh na sapulo enggu duwa ulan, sya kanu gay a kina pamaluy nin kanu mga langit nandu lupa, na kaped lun na pat-ulan a iniharam nu Allahu Ta’āla luba i kambunu-bunu, na entuba su agama a matidtu, na kalimu limu nu na dili nu edtalimbut luba su mga ginawa nu”

Nakabpun kani Abu Bakrah – nasuwatan nu Allahu Ta’āla sekanin – Nakabpun kanu Nabi Muhammad ﷺ, pidtalu nin: **((Su salagun na sapunggu duwa ulan, kaped den luba su pat-ulan a iniharam nu Allahu Ta’āla su kambunu-bunu kanu dalemin, tru-ulan na pedtutundug, Dhul-Qa’adah, Dhul-hijjah nandu Muharram, nandu Rajab Muḍar a sya nakabetad sa pageltan nu Jumādā nandu Sha’bān)).** Nompungan ni Al-bukharie nandu Muslim⁽¹⁾.

Nandu sabən sabənäl a inisumpat nu Allahu Ta’āla sa kanu ingala nin su nyaba a ulan ulan (*Shahrullah*), sabap sa katinggiyan nin nandu kasla nin, kagina su Allahu Ta’āla na dili nin isumpat sa ingala nin sa enggagaysa ya tabya na entuba a enggagaysa na espisyal salkanin, mana su *Baytullah* (walay nu Allahu Ta’āla) nandu su *Rasulullah* (sinugu nu Allahu Ta’āla) nandu kaped pan, nandu binedtuwan sa Muharram, kagina ipembagel kanu kina haram sa kambunu-bunu kanu dalem nin, kagina su mga arab na gadsalin salin i lekanilan a ukit, iharam nilan sa isa a lagun na lusa isa menem na ihalal nilan.

Kinadtalu nu Allahu Ta’āla sa : ﴿فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ [التوبة: ٣٦] “Na dili nu edtalimbut luba su mga ginawa nu” Yanin ma’na su : Pat-ulan antu a *haram*, kagina su kadtalimbut nu taw kanu ginawa nin na yanin ma’na na su kambunu-bunu

(1) Al-bukharie (4662), Muslim (1679).

nilan kanu dalem nin, kagina mas masla i kadusan nin luba kumin sa kanu kaped a ulan ulan, pidtalu ni Qatadah; **(Sabén sabenal su kadsalimbut sya kanu dalem nu mga ulan-ulan a iniharam nu Allahu Ta'āla na lawan i kasla nin a kalimbanan, nandu lawan i kasala nin a kadusan, kumin sa kanu kadtalimbut sya kanu mga ulan-ulan a salakaw, sa apya yanin kaaden i su kasalimbut sa apya ngin a timpu na kadusan bun a masla, ugeda su Allahu Ta'āla na papegkaslan nin su engga-gaysa a gagkahanda nin)**⁽¹⁾.

Nandu sabén sabenal a binaluy nu Allahu Ta'āla su namba a mga ulan-ulan sa namba i bagilayan nu mga taw sa kanu mga waktu nilan, kagina mga tanda sekanin a mapayag, gatawan nu umani isa i ludsuwan nin nandu kapupusan nin, na yaden sabén sabenal a pakalidu sa ginawa na kadakelan sa kanu mga taw na inatagak nilan den i kalindaryo na Islam (Hijri), ka ya nilan den kinwa a bagilayan nilan sa bilangan nu mga gay na kalindaryo nu mga kapil, a pimbalay sa ulan ulan a pinangantal a dili matalima na akal.

Namba na tanda sa kalubay nandu kinatalaw nandu kapedtatanggunut kanu mga taw a dikena mga muslim. Kaped sa kabinasan nin na: Pakaiket su mga muslim nandu su mga mawli a taw nilan sa kanu ulan-ulan nu mga kristyan (mga kapil salulang a taw), nandu pakatangka silan kanu lekanilan a ulan-ulan a Hijri atagin na aden lakit lambay nin kanu uyag-uyag nu Rasulullah ﷺ, nandu aden lakit lambay nin kanu mga galbekan nilan sya kanu agama nilan, nandu sya kanu mga simba nilan⁽²⁾, *Allah Al-musta'an*.

Nandu sabén sabenal a nakatutulu i hadith anan sa sabén sabenal na yaden lawan i kapyá nin a pebpuasan a sunnat a tundugen nu Ramadan, na su kabpuasa sa ulan-ulan nu Allahu Ta'āla a Muharram. Nambay kapayagan nin amayka su ulan-ulan i embityalan. Pantag sa kanu kabpuasa nu taw sya kanu sabad kanu mga gay nu Muharram, na aden nantu na yapan lawan i kapyá na kabpuasa sya

(1) Tafseer ibn Katheer (4/89-90).

(2) Ilay ka sa kitab a (*At-tashabbuh al-manhiyyu 'anhu*) a yalun sinemulat na si: Jameel bin Habeeb Al-luwayhiq, (p: 542).

kanu kaped a mga gay, mana su gay nu Arafah nandu nem-gay ebpun kanu ulan-ulan nu Shawwal.

Uged na ya mapayag sa hadith anan na kalabihan nu kabpuwas kanu ulan-ulan nu Muharram sa langun nin, sya kanu kaped kanu mga ulama na sya nilan inagil sa kapapegkalilini sa kapakadakel a kabpuasa sya kanu ulan-ulan nu Muharram, dikena kabpuasan kanu langun nin, sabap sa kanu kinadtalu ni Aisha- nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- : **(... Dala ko mailay su Rasulullah a mibpuasa sa tinalutup nin i solan a gay, ya tabya na sya sa ulan-ulan na Ramadan, nandu dala ko mailay sa dalem a solan a napakadakel sa kinabpuasa nin a lyu sa ulan-ulan a Sha'ban)**. Napanudtul ni Muslim ⁽¹⁾.

Hu Allah! Pagedam kami ebpun kanu katalipenda, rizki kami nengka sa kalipaladu sa unan a dili pan makauma su gay a kaugaling nami sa hadapan nengka, ilhami kami nengka sa kapamakut nami sa kanu mga timpu, nandu tawpiki kami nengka sa kanggalbek nami sa mga mapya, nandu katagak nami sa kanu mga galbekan a mawag, su salawat nandu sagyahatra na nanget kanu Nabi nami a si Muhammad.

(1) Muslim (1156) (175).

Tarsilan nu gay a *Ashura'*

عن عائشة - رضي الله عنها- قالت: (كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي
الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ، وَأَمَرَ
بِصِيَامِهِ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تَرَكَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ،
وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ) أخرجه البخاري ومسلم.

Nakbpun kani Aisha -nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin-
Pidtalu nin: (Ya kaaden nu ikasapulu kanu ulan-ulan nu
Muharram (*Āshurā'*) na pebpuasan nu mga bansa Quraysh
kanu timpu a dala pan makauma kanilan su Islam, nandu ya
kaaden nu Rasulullah ﷺ na pebpuasan nin, na guna
makauma sekanin sa Madinah na pibpuasan nin bun,
nandu inasugu nin i kabpuasa lun, na guna makaparadu su
kabpuasa sa ula-ulan na Ramadan na inatagak nin den su
kinasugu sa kabpuasa sa ika sapulu kanu Muharram, na
entayn i matelang na ebpuasan nin nandu entayn menem i
dili matelang na itagak nin den). Napanudtul ni Al-bukharie
nandu Muslim ⁽¹⁾.

Nyaba a hadith na dalil sa saben sabenal na su mga taw kanu unan u Islam
na katawan nilan su gay na *Āshurā'* (ikasapulu kanu Muharram), nandu mapayag
salkanilan a gay, nandu saben sabenal a yanilan kaaden na pebpuasan nilan,
nandu su Nabi ﷺ na yanin kaaden na pebpuasan nin bun, nandu lalayun den
intuba a kinabpuasa nin taman sa unan a kinambakwitin, ugeda dala nin pan
isugu sa kanu mga taw. Namba i pakatutulu sa kasuti nu nan a gay, nandu kasla
nu ebpangkatan nin sya kanu mga arab, kanu timpu a dala pan mabaluy su Nabi

(1) Al-bukharie (2002), Muslim (1125).

a Rasulullah (dala pan masugu sa kapangenggat kanu agama Islam). Sabap samba, na su mga arab na pedsapengan nilan su *Ka'bah* sa kanu gay a ikasapulu sa Muharram, mana su nalabit sya sa hadith ni Aisha- nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- yanin kadtalu na: **(Ya kaaden nu mga arab na pebpuasan nilan su gay nu *Āshurā'* kanu unan a kaparadu nu Allahu Ta'āla sa kabpuasa sa Ramadan, nandu ya kaaden nu gay nu *Āshurā'* na gay a luba ipedtabu nu mga bansa Quraysh pembalagkas su *Ka'bah* ... *al-hadith*)** Napanudtul ni Al-bukharie ⁽¹⁾. Ya kadtalu ni Al-qurtubie: **(Hadith ni Aisha anan na yanin pakatutulu na su kabpuasa sa kanu namba a gay na katawan nu mga arab i inasugu nandu katawan nilan i kasla nin, aden nantu na kapebpuasan nilan antu na yanilan gadtindegan na kagina kaped sa kanu agama ni Ibrahim nandu Ismail –nanget salkanilan duwa su salawat nandu sagyahatra- kagina saben sabenal kanu mga arab na lu silan kanu Ibrahim nandu Ismail bagunut sa kabagagama, nandu lu ba silan bagiling sa kadakelan sa ukrit na kapegkagi, nandu kaped pan a galbekan...)**⁽²⁾.

Nandu ya gakuwa a guna sa languna mga dalil antu a nalabit, na saben sabenal na ya kaaden nu kabpuasa sa gay na *Āshurā'* na wagib kanu ulyan demun nu kinambakuwit nu Rasulullah ﷺ lu sa Madinah, namba i pinaka ustu a kadtalu nu mga ulama ⁽³⁾, sabap kanu nalabit a hadith a sinemugu sa kabpuasa lun, nandu nakabpun kani Salamah bin Al-akuwa' -nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- yanin pidtalu na: **(Sinugu nu Nabi Muhammad ﷺ i isa a mama sa ipananawagin sya kanu mga taw kanu gay nu *Āshurā'* i: Entayn i yanin kaaden na nakakan den na ebpuwsan nin su nasama kanu gay antu, na entayn i dala pon makakan na engguniyaten nin i pepbuwasa, Kagina saben sabenal saguna na gay na *Āshurā'*)** Nompungan ni Al-bukharie nandu Muslim ⁽⁴⁾.

(1) Al-bukharie (1952).

(2) *Al-mufhim* (3/190).

(3) *Al-fatāwā* (25/311).

(4) Al-bukharie (2007), Muslim (1135). Aden *Shāhid* nu nan a hadith, sya sa hadith nin Ar-rabi'e bin Mu'awwidh, sya sa Saheeh Al-bukharie (1960), nandu Saheeh Muslim (1136), nandu aden pan sya sa kani Ahmad, nandu salakaw pan salkanin.

Guna su nakaparadu su kabpuasa sa Ramadan, sya kanu lagun a ikaduwa sa Hijri, na napunas su kinawagib sa kabpuasa sa gay na *Āshurā'*, yabu nasama na su kukuman nin a sunnat. Nandu nakasalagun bu i kinasugu sa kabpuasa lun, ka sya bu kanu lagun a ikaduwa ebpun kanu kinambakuwit nu Nabi, kagina su *Āshurā'* na inaparadu i kabpuasa lun sya kanu paganayan nu lagun a ikaduwa sa Hijri, mawli santu na nakaparadu su Ramadan ulyan nu kinalamig nu lagun, mawli santu na nagkahanda nu Nabi ﷺ sya kanu magan den alapen nu Allahu Ta'āla sekanin, lagun a ikasapulu kanu Hijri, i dili nin tumpungen ebppuasa i *Āshurā'* ka iyamung nin den ebppuasa su sagay kanu unanin su ika-siyaw, mana sya sa mauma a mga bitya – inshaallah- ka entuba na isa a buntal a kasulang kanu mga yahudi sya kanu sipat nu kabpuasa nilan.

Hu Allah! Seka ba i tuhan a dili mabinasa nu kasupak nu mga ulipen nin, nandu dili makangguna lun i pagingut nu mga mu'min, irizki nenka salkami i kadtawbat salka, nandu pagedam kami nenka ebpun kanu kinatulug nami sabap sa katalipenda, nandu papamakot kami kanu mga kutika a inenggay nengka salkami. Hu Allah! Baluy kami nengka a makuyug kami kanu mga taw a midsalakan salka a siniyap nengka, nandu nangenin salka sa tutulu na tinutulu nenka, nandu nangenin salka sa pangengeleg na kineleg nengka, nandu linemunpeni salka na inakalimu nenka, nandu su salawat nandu su sagyahatra na nanget kanu Nabi nami a si Muhammad.

Kinasekat sa kabpuasa kanu *Ashura'*

عن أبي قتادة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن صوم يوم عاشوراء، فقال: **(يكفر السنة الماضية) وفي رواية: (وصيام يوم عاشوراء أحتسب على الله أن يكفر السنة التي قبله) أخرجه مسلم.**

Nakabpun kani Abu Qatadah –nasuwatan nu Allahu Ta’āla sekanin- saben sabenal kanu Rasulullah ﷺ na inidsan makipantag sa kanu kabpuasa sa gay na *Āshurā'*, na yanin pidtalu: **((Maapun nin su kadusan kanu salagun a naypus))** Sya kanu kaped a riwāyah na **((Su kabpuasa sa gay na *Āshurā'* na yako gapagingalap lu sa kanu Allahu Ta’āla na maampun nin su dusa kanu unan nin a lagun))** Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Nyaba a hadith na dalil sa kalabihan nu kabpuasa sa gay na *Āshurā'*, ya maytu na su ika sapulu kanu ulan-ulan nu Allahu Ta’āla a Muharram. Namba i labi a mawgat nandu mapayag a kadtlu nu mga ulama.

Nakabpun kani ibn Abbas -nasuwatan nu Allahu Ta’āla silan duwa- saben sabenal salkanin na inidsan makipantag sa kabpuasa sa gay na *Āshurā'*, yanin pidtalu na: **(Saben sabenal a dala katawan ko a pibpuasan nu Rasulullah ﷺ a gay a tinuntut nin i kalabihan nin yatabya na nyaba a gay (gay na *Āshurā'*) nandu dala katawan ko a pibpuasan nin a ulan-ulan a a tinuntut nin i pahala nin yatabya na nyabay a ulanulan**

(1) Muslim (1162) (196) (197).

(ulanulan a Ramadan)). Nompungan ni Al-bukharie nandu Muslim⁽¹⁾.

Nandu na ya dayt sa kanu taw a muslim na ebpuasan nin inamba a gay, nandu sekaten nin su pamilya nin nandu su mga wata nin sa kabpuasa lun, sabap sa pamakot kanu kalabihan nin, nandu unut kanu Nabi ﷺ.

Nakabpun kani Jabir bin Samurah -nasuwatan nu Allahu Ta'āla sekanin- yanin pidtalu na: **(Ya kaaden nu Rasulullah ﷺ na ipedsugu nin su kabpuasa sa gay na Āshurā', nandu ipedsekat nin salkami, nandu ipebpasaday kami nin kanu entuba a gay).** Napanudtul ni Muslim ⁽²⁾.

Su kabpuasa na kaped kanu lawan i kapia nin a mga galbekan lu sa Allahu Ta'āla. Kaped sa kanu mga guna nu kabpuasa sa sunnat -liyupan sa kanu inadtatalanga lun a pahala- na mana bun su salakaw lun a mga sunnat, a entuba i pakagunep sa kanu pahala nu mga paradu a dala matalutup. Pidtalu nu Nabi Muhammad ﷺ makipantag sya kanu sambayang: **((Pidtalu nu tuhan a mapulu: Ilay nu kun ba u ngintu aden kanu ulipen ko i mga galbekan a sunnat? Ka entuba i italutop kanu nganin a migkulang kanu pahala nu mga paradu a nanggalbek nin, nandu maytubun ba su salakaw a mga galbekin))** ⁽³⁾.

Sakamaytu bun a benal a su kabpuasa sa sunnat, na iblipalaru nin su taw a muslim sa kabpapulu nu ebpangkatan nin kanu Allahu Ta'āla, nandu kapaluli nin kanu lilini nu Allahu Ta'āla salkanin, mana su sya kanu *hadith-qudsie*: **((Pidtalu nu Allahu Ta'āla: Dala den lumawan i kapyra nin a isiken nu ulipen ko sa laki sa**

(1) Al-bukharie (2006), Muslim (1132).

(2) Muslim (1128).

(3) Abu Dawuud (864), At-tirmidhie (413), An-nasa'ie (1/232-234), Ibn Majah (1425), Ahmad (13/278). Yanin lalan a naukitan na mga hadith a aden kalubay nin, nakabpun kani Abu Hurayrah ؓ, sa *Marfū'*, ya pidtalu ni At-tirmidhie: (Hadith a *Hasan*). Uged na kaped sa kanu naukitan nin si Hurayth bin Qabisah, atawa si Qabisah bin Hurayth, isa a mama a *Da'eef*. Aden antu na ya kina-*tahseen* ni At-tirmidhie lun na sabap kanu kadakel a lalan a naukitan nin. *Sahīh* sya kani Al-banie sa kitabin a (*Sahīh sunan At-tirmidhie*) (1/130), nandu sya sa (*Sahīh sunan An-nasa'ie*) (1/101).

kanu mga galbek a paradu, nandu dili gapinda su ulipen ko kanu kapenggalbekin sa sunnat taman sa kasuwatan ko sekanin ... al-hadith))⁽¹⁾.

Nandu sabuti ka, i su languna a mga dalil a nadalem lun i gaampun su mga dusa nu mga ped a galbekan a mapya, mana su kabagibdas, nandu kabpuasa sa Ramadan, nandu kabpuasa sa gay na Arafah nandu gay na *Āshurā'*, nandu salakaw pan san, na yalun kahanda intuba a mga dusa bu a mga manot. Yanin sabap na su manga masla a simba sa Allahu Ta'āla, mana su lima waktu a sambayang, su kadsambayang sa Gyamat, su kabpuasa sa Ramadan, na dili nin kagaga pebpunas su mga matiwalu a dusa – mana su nalabit sya sa hadith-, na ya pan basi su mga galbekan a dikena maytu i kasla na pahala nin?

Namba i sabapin, i ya kapegkailay nu mga ulama lun, na su mga dusa a masla, mana su kakan sa riba, kadzina, kanggalbek sa palkuriyatan, nandu su salakaw lun pan a manga masla a dusa, na dili gapunas nu mga galbekan a mapya, uged na yalun makaampun na kadtawbat, udi na kanggulalan sa kukuman nu Allahu Ta'āla [*Hadd*] amayka su nandusa nin na aden *Hadd* nin.

Ya nanget sa kanu taw a muslim sya kanu nyaba a mga gay a bahagiyan, na kanggagan edtawbat sa kanu langunu kadusan, magidsan i manot atawa matiwalu, di-kalu-kalu tawbaten nu Allahu Ta'āla sekanin, nandu ampunen nin su mga dusa nin, nandu taliman nin su mga simba nin, kagina su kadtawbat sya kanu mga timpo a bahagiyan na masla i kapantagin, sabap sa ya katatapan na su mga pamusungan na bananangul sa kanggalbek nandu kalilini sa mga mapya, na matalima nu ginawa nin su nandusa nin, taman sa makadsendit sekanin kanu nganin a naypus a naggula nin a mga mawag, labi lawan den sa saguna banya na nyatanu sa ludsuan na bagu anya a lagun, salta na apya dikena bun sya nakatabu na su kadtawbat na wagib sya kanu langun na timpu.

Hu tuhan nami a papegkapy sa kanu mga mapya a mga taw, umbayi ka su mga pusung nami a nabinasa, nandu dalindingi ka su mga katilan nami sya sa dunya nandu lu sa gay a mawli. Hu Allah! Pakalilini ka salkami su pangimbenal

(1) Al-bukharie (6502).

salka, nandu ibpalas nengka sya kanu mga pusung nami, nandu baluy ka a kabensiyan nami su kasanka salka nandu su kadupang nandu su kasupak, nandu baluy kami a maped kami kanu mga taw a natutulu, nandu su salawat nandu su sagyahatra na nanget kanu Nabi nami a si Muhammad.

Hikma sa kapebpuasa kanu *Ashura'*

عن ابن عباس – رضي الله عنهما- قال: قدم النَّبِيُّ ﷺ المدينة، فوجد اليهود يصومون يومَ عاشوراء، فسُئِلوا عن ذلك، فقالوا: هذا اليومُ الَّذي أظهرَ اللهُ فيه موسى وبني إسرائيلَ على فرعونَ، فنحنُ نصومُه، فقال رسولُ اللهِ ﷺ: **(نحنُ أولى بموسى منكم، فأمر بصيامه)** أخرجه البخاري ومسلم، وفي رواية لمسلم: **(فصامه موسى شكرا ، فنحن نصومه** (...)

Nakabpun kani ibn Abbas –nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwa- yanin pidtalu: Guna makauma su Rasulullah ﷺ sa Madinah na yanin nauman na su mga yahudi a bamebpuasan nilan su *Āshurā'*, na inidsa kanilan u ngin i sabapin ka pebpuasan nilan, na yanila pidtalu na: Nyaba a gay i kinapangengeleg nu Allahu Ta'āla kani Musa, nandu su mga tupu nu Isra'eel sa kani Fir'awn, sabap luba na sekami na pebpuasan nami. Ya nadtalu nu Rasulullah ﷺ na: **(Sekami pan i lawan a dayt a edsela-sela nandu munut kani Musa kumin salkanu, bandiyadi inasugu nu Rasulullah i kabpuasa lun).** Napanudtul ni Al-bukhrie nandu Muslim. Sya sa riwāyah ni Muslim: **(Pibpuasan nu Nabi Musa –alayhissalam- sa sukur sukur nin kanu Allahu Ta'āla, sabap luba na sekitanu na pebpuasan tanu...)** ⁽¹⁾.

Nadalem kanu nyaba a hadith i kinapayag sa kanu masla a hikma sa kinasugu sa kabpuasa sa kanu gay nu *Āshurā'*, ya maytu na ipedsela sela kanu

(1) Al-bukharie (3943), Muslim (127) (128).

namba a gay, nandu ibanginsukuren kanu Allahu Ta'āla nanget kanu kina lepas nin kani Musa nandu su tupu nu Isra'eel, nandu su kinageled nu Allahu Ta'āla kanu Fir'awn nandu su mga taw nin, namba i sabapin i pibpuasan ni Musa -*alayhissalam*- sa sukur-sukur nin kanu Allahu Ta'āla, nandu pibpuasan nu mga yahudi, na su ummat nu Muhammad ﷺ na silan i labi lawan a patut i kaunut nin kanu Musa kumin sa kanu mga yahudi, na upama ka pibpuasan ni Musa sa sukur nin kanu Allahu Ta'āla, na sekitanu na pebpuasan tanu bun mambu sa sukur sukur kanu Allahu Ta'āla. Namba i sabapin i pidtalu nu Rasulullah ﷺ i: **(Sekami pan i lawan a dayt a edsela-sela nandu munut kani Musa kumin salkanu)** Nandu sya kanu isa riwāyah na: **(Sakipan -tigu nabi muhammad- i patut kani Musa kumin salkanu)**. Yanin mana na: Sekami pan tigu Rasulullah i lawan a patut nandu masiken i kaunutin kani Musa -*alayhissalam*- kumin salkanu a mga yahudi, kagina sekami na pakaayun kami salkanin sya kanu mga tumideng nu agama, nandu bangimbenalen nami su kitabin, na sekanu a mga yahudi na pedsulangen nu su kitabin nandu su agama nin, sa ya nin palas na sinalin nu nandu pinasibay nu su kitabin. Su Rasulullah ﷺ na sekanin pan i labi i kapaginugut nandu kaunutin sa kanu bantang, kumin sa kanu silan antu a mga yahudi, tuba i sabapin i pibpuasan nin su gay nu *Āshurā'* nandu inasugu nin i kabpuasa lun, sabap sa kumpulmi nin sa kasla nu entu a gay, nandu kinambagel nin lun.

Nakabpun kani Abu Musa -nasuwatan nu Allahu Ta'āla- yanin pidtalu na: **Ya kaaden nu gay nu *Āshurā'* na isa sa kanu mga gay a pedsela-selan nu mga yahudi, nandu bagumbalen nilan a eid (ipegakakalini), bandiyadi pidtalu nu Rasulullah ﷺ: (Sekanu na ebpuasa kanu)**. Napanudtul ni Al-bukharie nandu Muslim. Sya sa riwayāh ni Muslim: **(Ya kaaden nu mga taw sa Khaybar na pebpuasan nilan su gay nu *Āshurā'* ka bagumbalen nilan a eid, nandu ipapedangan nilan kanu mga babay nilan su mga balig nilan (papedсандagen nilan su mga babay nilan), guna su maytu na**

ya pidtalu nu Rasulullah ﷺ na: (Kagina ka maytu, na sekanu na ebpuasa kanu) ⁽¹⁾.

Yanin kapayagan inan, na kaped kanu hikma sa kapebpuasa sa kanu *Āshurā'* na endu gasulang su mga yahudi, sa yanin palas na dili umbalen a eid (gay a ipegkakalini), nasasangan den i ebpuasan bu, kagina su gay na eid na dili pebpuasan, nyaba na kaped sa kanu buntal a kasulang kanu mga yahudi sya kanu gay na *Āshurā'*, nandu makatundug bun – *in sha Allah* – i bityala sa kaped pan a palas a kasulang sa mga yahudi, mana su kabpuasa sa ika siyaw kanu Muharram.

Duwa lumpuk a mga taw i nalimban sa kanu nyaba a gay:

Ika-isa a lumpukan: Mga taw a inilingan nilan su mga yahudi, ka binaluy nilan su gay nu *Āshurā'* a timpu a ipegkakalini nandu ipenggalaw-galaw, gapayag lun su mga tanda na kapegakalini nandu kapenggalaw-galaw, mana su kabelubi sa buk, kabagantisan, nandu kapenggastu sa madakel sya kanu pamilya, nandu kabangiluto sa mga pegken a subla kanu nalayaman, nandu salakaw pan a mga galbekan a kuyug sa kanu mga galbekan nu mga taw a dala sabutin kanu agama, yamaytu na su silan a ya nilan inibala kanu galbek a makabinasa na kanggalbek bun sa makabinasa, yanilan inibala kanu bid'ah na galbekan bun a bid-ah.

Ika-dwa a lumpukan: Mga taw a binaluy nilan menem su gay nu *Āshurā'* a gay a ipembulig bulig nilan, ka ibelidu nilan sa ginawa nilan, nandu ibelendag nilan (bagulyang a pedtalu talu), sabap sa kanu kinabunu kanu Al-husain bin Ali -nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwa-, ya nilan penggulan na su galbek nu mga taw paganay kanu unan u Islam (*Jāhiliyyah*), mana su kapedtebpi nilan kanu mga beneng nilan, nandu kapegkisi nilan ku mga balagkas nilan, nandu kapedsengal kanu mga bayuk a pantag sa lidu na ginawa, nandu kabanudtul sa kanu mga tudtulan a ya madakel lun na kalbutan kumin sa kanu benal nin. Yalun kahanda na endu kabukatan su bengawan nu fitna, nandu yalun kahanda na endu masompalak su ummah. Na su namba a galbekan, na galbekan nu taw a

(1) Al-bukharie (2005), Muslim (1131) (129) (130).

natadin sya sa dunya ugeda yanin talima na guntudu nandu mapia abenal i galbekan nin.

Saben sabenal a tinutulu menem nu Allahu Ta'āla su mga *Ahl as-sunnah wa al-jamā'ah*, ka pinggalbek nilan su nganin a inasugu salkanilan nu Nabi Muhammad ﷺ a kabpuasa, sa iningatan nilan i makalagid silan sa kanu mga yahudi, nandu pidsanggilan nilan su nganin a ipedsugu nu shaytan a kanggalbek sa bid-ah, na su langunu pugi nandu limu na lekanin na Allah.

Hu Allah! Patuntayi ka salkami su agama nami, irizki nengka salkami su kanggalbek nami lun nandu su kadtinidtuwan nami, nandu pakalmuwi kami nengka sa kanu kanggalbek nami kanu mga galbekan a kaliliniyan nengka, padsanggilay ka salkami su mga galbekan a mawag, nandu ampun kami sya sa dunya nandu lu sa gay a mawli, nandu su salawat nandu sagyahatra na nanget sa kanu Nabi nami a si Muhammad.

Sunnat i kapebpuasa kanu ika-siyaw (*Tāsū'ā'*) nandu ika-sapulo gay (*Āshurā'*) nu Muharram

عن ابن عباس- رضي الله عنهما- أن رسول الله ﷺ لما صام يوم عاشوراء وأمر بصيامه قالوا: يا رسول الله، إنه يوم تعظمه اليهود والنصارى، فقال رسول الله ﷺ: **(إذا كان العام المقبل -إن شاء الله- صمنا اليوم التاسع)** قال: فلم يأت العام المقبل حتى توفي رسول الله ﷺ. أخرجه مسلم، وفي رواية له: **(لئن بقيت إلى قابل لأصومن التاسع).**

Nakabpun kani ibn Abbas –nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwa- saben sabenal kanu Rasulullah ﷺ guna nin pebpuasay su gay na *Āshurā'* taman sa inisugu nin i kabpuasa lun, na ya pidtalu nu mga sahabat nin na: Oh Rasulallah, saben sabenal na namba a gay na pedsela-selan nu mga yahudi nandu su mga kristyan, na ya pidtalu nu Rasulullah ﷺ na: **(Sin sa mawma i lagun antu a temundug – in sha Allah- na ebpuasan tanu i ika-siyaw)**. Pidtalu ni ibn Abbas: Ya den kinawma nu temundug a lagun na minatay den su Rasulullah ﷺ. Napanudtul ni Muslim. Sya sa isa a riwāyah nin, na ya pidtalu nu Rasulullah na: **(Idsapako i amayka bibyag ako pamun taman sa mawma antu a lagun, na ebpuasan ko i ika-siyaw)** ⁽¹⁾.

Nyaba a hadith na dalil sa saben sabenal na sunnat sa kanu entayn i makagkahanda ebpuasa sa kanu *Āshurā'* (ika-sapulo kanu muharram) i ebpuasan nin su sagay kanu unan nin, ya maytu na su ika-siyaw, sabap luba na su kapebpuasa sa ika-siyaw na sunnat, sa apya yanin ka-aden i dala den kabpuasay

(1) Muslim (1134).

nu Rasulullah ﷺ, kagina yanin sabap na nategkes nin den kanu ginawa nin i ebpuasan nin. Ya kahanda santu *-wallahu a'lam-* na endu makaamung ebpuasa su ika-siyaw, ka endu maaden a sunnat nu Rasulullah a makabida kanu mga salulang a mga taw (mga yahudi nandu kristyan), kagina silan na yanilan bu pebpuasan na ika-sapulo bu, nambay pakatutulu nu kaped kanu mga riwāyah sya sa kitab ni Muslim. Nandu aden napanudtul a *Sahīh* a nakabpun kani ibn Abbas -nasuwatan nu Allahu Ta'āla silan duwa- su nya a hadith na (*Marwqūf*) kani ibn Abbas: **(Ebpuasay nu su ika-siyaw nandu su ika-sapulo, ka sulang nu su mga yahudi)** ⁽¹⁾.

Nadalem kanu namba a hadith i dalil a mapayag, sa saben sabenal kanu taw a muslim na sinapalan sa kapamagigiling sa kanu mga saluwang a mga taw nandu kanu mga *ahl al-kitab*, kagina su dili kapamagigiling salkanilan na aden lun i kapyanan a masla, nandu guna guna a madakel. Kaped den lun na gatebped su mga ukit a sabapan a kalilini kanilan nandu kalamig lu sa lekanilan, nandu masampulna su kapedtapuwas kanilan, masampulna su kabensi kanilan sa pananangul kanu Allahu Ta'āla. Kaped pan na su kabida nu mga muslim sa kanu lekanilan a galbekan.

Nandu saben sabenal a linabit nu mga ulama i yaden lawan i kopya nin a ebpangkatan a kabpuasa kanu *Āshurā'* na kabpuasa nu taw sa tru gay: Su ika-siyaw, su ika-sapulo nandu su ika-sapulo enggu isa, yanilan inadalil na su hadith ni ibn Abbas: **(Sulang nu su mga yahudi, ka ebpuasay nu su sagay kanu unan nin nandu kanu ulyan nin)** ⁽²⁾.

Uged na su nyaba a hadith na malubay, dili kasaligan, yatabya na u ya edtalun lun na: Su kabpuasa sa tru-gay na makauman sa kanu kalabihan nu kabpuasa sa *Āshurā'* sabap sa kina-aden nin a kaped sekanin sa kanu ulan ulan nu Allahu Ta'āla haram, a nalabit i kinasekat sa kanu kabpuasa lun, atawa endu masampay su kalabihan nu kabpuasa sa tru-gay sa uman dalem na saulan.

(1) Muslim (1134). Abdulrazzaq (4/287), At- tahawie (2/78), Al-bayhaqie (4/278), nakabpun kani ibn Juraij, nakabpun kani Ata, nakabpun kani ibn Abbas, *Sahīh* su sanadin .

(2) Al-bayhaqie (4/287) isa ka riwāyah salkanin sa makatundug anya a hadith.

Nalabit i aden nakabpun kani imam Ahmad a yanin kadtalu na: **(Entayn i makagkahanda ebpuasa sa *Āshurā'* na ebpuasan nin su ika-siyaw nandu ika sapulu, ya tabya na u da matuganul su kinaludep nu ulanulan ka ebpuasa su tru-gay, si ibn sīreen na mamba i kadtalu lin)**⁽¹⁾.

Ika-dwa a ebpangkatan nu kabpuasa sa *Āshurā'* na: Su kabpuasa sa ika-siyaw nandu ika-sapulo. Madakel a mga hadith i nalabit makipantag sa nyaba, nawna den i kinalabit lun.

Ika-tru a ebpangkatan nu kabpuasa sa *Āshurā'* na: Ebpuasan su ika-siyaw nandu ika-sapulo, atawaka ika-sapulo nandu ika-sapulo enggu isa. Ya nilan inadalil na hadith a nakabpun kani ibn Abbas a yanin lapal na: **(Ebpuasay nu su *Āshurā'*, nandu sulang nu su ukit a kabpuasa nu mga yahudi, ebpuasay nu su sagay kanu unan nin, atawaka sagay kanu ulayan nin)**. Uged na malubay a hadith⁽²⁾.

Ika-pat a ebpangkatan nu kabpuasa sa *Āshurā'* na: Su ika-sapulo bu i ebpuasan. Aden kanu mga ulama i midtalu sa *Makruh* i mayaba, sabap sa pakasulagid sa ukit nu kabpuasa nu mga yahudi. Mayaba i napayag a kadtalu ni ibn Abbas, nyaba i madh'hab ni imam Ahmad, nandu kaped kanu mga hanafiyyah. Ya menem kadtalu nu mga ped na dikena inya *Makruh*, kagina kaped inya kanu mga gay a mapya, na sunnat su kapagapas kanu kalabihan nin sa makaukit sa kabpuasa. Ya den pinaka masiken a kadtalu, na *Makruh* sekanin, sya kanu entayn i pakagaga bun muman ebpuasa sa sagay. Nandu dikena yanin ma'na i di kabalasan su taw u ika-sapulo bu i ebpuasan nin, ka in shaAllahu Ta'āla na pembalasan intu.

Hu Allah! Tawpiki kami nengka kanu nganin a galbekan a makasuwat salka, padsanggilay ka salkami su mga galbekan a supak salka, baluy kami nengka a makuyug kami kanu mga ulipen nengka a mga mapya, nandu mga tampil nengka a balauntung, nandu lilay kami nengka nandu padtawbat kami nengka,

(1) *Al-mughnie* (4/441), *Iqtidā' as-sirāt al-mustaqīm* (1/419).

(2) Ahmad (4/52), ibn Khuzaymah (3/290) (2095), At-tahawie sya sa kanu kitabin a "*Sharh ma'ānī al-āthār*" (2/78) nandu si Al-bayhaqie (4/287).

nandu ampun kami apeg nu duwa a lukes nami, nandu su salawat nandu
sagyahatra na nanget kanu nabi nami a si Muhammad.

Mga nadalem sa kanu nya a kitab

Katigan nu mimbasa Maguindanaon kanu nya a kitab	1
LUDSUWAN	3
Kalbihan nu sapulo gay kanu Dhul-hijjah.....	5
Su mga nasisita a kadsanggilan sya kanu sapulo gay nu Dhul-hijjah kanu entayn i nakagkahanda sumumbali sa qurban	8
Su kinawagib kanu hajj nandu su kasambut lun enggalbek	11
Kalbihan u kagkagi nandu su sipat u taw a pegkagi.....	14
Kalbihan nu hajj <i>mabrur</i>	17
Kinasekat sumumbali sa <i>ud'hiyah</i> (qurban).....	21
Ped kanu mga kukuman nu <i>ud'hiyah</i> (qurban).....	24
Mga katilan u <i>ud'hiyah</i> a sabapan a di nin ka-ustu	27
Ped a mga bityala makipantag kanu kapedsumbali sa <i>ud'hiyah</i>	30
Kalabihan nu kabpuasa sa gay na Arafah	33
Mga galbekan kanu gay nu buka na Dhul-Hijjah	36
Kalabihan nu ayyam At-tashreeq	40
Mga hadith pantag sa Ulanulan a Muharram	43
Ibaratan kanu kapedsagad nu mga gay nandu timpo.....	44
Su kapedsekat sa kapakababa bu sa kapanginam sya sa dunya.....	48
Kalabihan nu ulanulan nu Allahu Ta'ala a Muharram	52
Tarsilan nu gay a <i>Ashura'</i>	56
Kinasekat sa kabpuasa kanu <i>Ashura'</i>	59
Hikma sa kapepuasa kanu <i>Ashura'</i>	63
Sunnat i kapepuasa kanu ika-siyaw (<i>Tāsū'ā'</i>) nandu ika-sapulo gay (<i>Āshurā'</i>) nu Muharram	67
Mga nadalem kanu nya a kitab	71